

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravljanje — 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

Urednik: *Etbin Kristan*

Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 3 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto

CG

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio

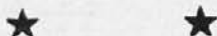
Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50

3 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*



Usebina

JUGOSLAVIJA — UKRIZANA	225
E. K.: CREPINJE	228
ANTON DEBELJAK: Vrli ženi na grob; Ob rakvi prijatelja Josa Jurkoviča; Poslanica pobratimu v podzemlje; Teta Manica; Na Silvestrovanju 1940/41	233
LJUDSKA VOLJA V JUGOSLAVIJI	234
IVAN JONTEZ: SLOVENSKE USTANOVE V CLEVELANDU	235
HLAPEC JERNEJ — OPERA	237
CESARICA V NEVEDNOSTI	239
E. K.: JULKINA ZMOTA	241
GORA SMRTI	244
E. K.: MAŠČEVANJE	247

Delavnost organizacij

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 16. marca, je imel pevski zbor **Glasbene Matice** koncert v Slov. nar. domu na St. Clair Ave. Mešani zbor je zapel Fosterjevo "Ljubica," narodno (I. Zorman) "Kaj pa ti pobič?" in P. H. Sattnerjevo "Vrbica"; ženski zbor je podal A. Medvedovo "Serenado" in Prelovčovo "Jaz bi rad rdečih rož"; moški zbor pa Ipravčovo "Planinec" in Adamičovo "Fantovska."

V drugem delu programa so sestavili tercet Tončka Simčič, Louis Belle, Frank Plut in zapeli tercet iz opere "Il Trovatore" (G. Verdi), nato je pristopila k tercetu Amelia Plut in so zapeli kvartet iz Flotowe opere "Marta"; potem je ženski zbor podal znano barbarolo iz opere "Hoffmannove pripovedke," "Noč ljubezni" (J. Offenbach) in narodno "Dekle, to mi povej!" Zaključne pesmi je zapel mešan zbor z Zormanovim "Spomin," koroško narodno "Pred mojo kajžico," Adamičovo "Ogljar" in Verdijev Zbor romarjev iz opere "I Lombardi."

Zbori, tercet in kvartet, so odpeli svoje točke zelo dobro glasovno in z lepo interpretacijo. Dirigiral je Ivan Zorman. Udeležba je bila zadovoljiva, navzlic snežnemu viharju, ki je divjal tisti večer in brez dvoma zadržal mnogo ljudi doma.

Euclid, Ohio. — V nedeljo, 16. marca, je dramsko društvo "Naša Zvezda" vprizorilo Cvetka Golarja kmečko veseloigro "Dve nevesti" v treh dejanjih v Slov. društ. domu na Recher Ave. V igri so nastopili Frank Levar, Gusti Zupančič, Josephine Medvešek, Helen Kosten, Frank Žigman, Frank Mahne, Andy Ogrin, Bill Pekly, Marion Bašel, Konrad Floss in John Korošec. Režiser Frank Požar.

Igra vsebuje dosti preprostega humorja, zahteva pa hitrejši tempo igranja in primerno scenerijo, česar je v tem slučaju manjkalo. Udeležba je bila dobra.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 23. marca je dramski zbor "Anton Verovšek" imel zaključno sezonsko predstavo v Delavskem domu na Waterloo Rd. Vprizoril je dr. Josip Vošnjakovo "Lepo Vido," dramo v petih dejanjih.

V igri so nastopili Anton Dolinar, Elizabeth Matko, Andy Božič, Florence Jeray-Slaby, Katie Dolinar, Rudy Widmar, John Steblaj, Frances Henigman, John Putzel in Frank Kosič. Režiser John Steblaj. Igranje je navzočim zelo ugajalo in celotna vprizoritev je bila sijajna tako, da človek trenutno pozabi, da je to diletantski oder in igralci amaterji. Na narodni pravljici osnovana igra je zelo slikovita in to pot je bilo tudi zahtevam scenerije zadoščeno. Udeležba: dvorana je bila zasedena in nekateri so se morali zadovoljiti s stojišči.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 30. marca, so imeli skupni koncert pevski zbori **Sloga, Jadran in Slovan** v Slov. nar. domu na St. Clair Ave. V prvem delu so podali petje in v drugem recitacijo s petjem "Spomini starčka čuvaja" (prirenil F. Česen).

Mešani zbor je zapel "Kantarčku" (Šubelj), Devovo "Zarji," Vodopivčovo "Prstan," Dvorakovo "Going Home," in Aljažovo "Ujetega ptiča tožba"; moški zbor je podal "Pastirja" (F. Juvanec), Prelovčovo "Doberdob" in "Cigane"; ženski zbor pa "Pesem žanjic" in "Slovenskim mladenkam" (H. Volarič); v solospvu je Peter Dujmovič zapel "Starčka" (L. Pahov), Danica Hrvatini "Nezakonska mati" (Vilhar) in Florence Unetich "Ramona"; v duetu sta Danica Hrvatini in Frances Udovich zapeli Hladnikovo "Pomlad," Rose Sanabor in Florence Unetich "Garden of Roses" in v tercetu R. Sanabor, F. Unetich in Angela Kern pa "Ptičici."

V drugem delu v recitaciji s petjem "Spomini starčka čuvaja" so nastopili Walter Lazar (bas), Frank Mahne (tenor), Anton Primc (tenor) in Peter Dujmovič (bas). V viziji so bili vključene pesmi "Svoboda," "Pastirček,"

"Fanje po polj gredo," v duetu D. Hrvatini in J. Zaic "Ko sva še v šolo hodila," A. Kern in J. Zaic "Urška al' že spiš," Ciril Ozbič je zapel odlomek iz "Snubačev" in za zaključek je zbor in kvartet zapel "Na straži," potem "Lahko noč" in odlomek iz operete "Cigani." Pevovodja Jack Nagel, režiser Frank Česen, pianistka Olga Godec. Pesmi so bile zapete posrečeno—opaziti je pa bilo, da je manjkalo resne volje za skupen nastop od pevcev samih, in da so bile pevske vaje površno obiskane in tako je vsa stvar naredila neharmoničen vtis, kar je slabo vplivalo na pevce in navzoče občinstvo. Za slične skupne nastope pevskih zborov je treba več kooperacije med zbori, več volje do dobrega petja in primerne reklame. Ideja za ta skupni nastop je zdrava, zaželjiva in vredna podpore. Udeležba je bila nezadostna za tak koncert.

Cleveland, Ohio. — V nedeljo, 6. aprila, je podal soc. pevski zbor "Zarja" svoj pomladanski koncert z opereto "Povodnji mož" v Slov. nar. domu na St. Clair Ave. Program je otvoril mešani zbor s "Bratje, le k soncu, svobodni" in Ferjančičevo "Eno samo tiho rožo," v duetu sta zapeli Elsie Bogolin in Alice Widmar "Dober večer, ljube dekle" in "Whispering Hope," moški zbor Berbičev "Sijaj lunica" in Prelavčovo "Vse veselo, kar živi," ženski zbor pa Offenbachovo "Beauteous Night, Oh Night of Love," iz Hoffmanovih pripovedek; nato je mešani zbor podal pesem "V spomin Ivanu Cankarju" (Grum) in Straussovo "Ob lepi modri Donavi." V duetu Jennie Fatur in Tony Perušek "Preozke so stezice," "Dragonar je prihajal" in "Ko lansko leto sem mimo šel" (aranžiral J. Krabec). S kratkim govorom je nastopil M. Petrovich.

Mladinski zbor "Zarje" je predstavil "Prizor na vasi" (aranžirala Josephine Turk). V prizoru so peli Zdenka Mahnič, Alvera Petrich, Joseph Turkavec, Valeria Wess, John Cech, Albert Fatur, Alice Widmar, Katherine Jurman, Sophie Pakiž, Victor Vehar, Tony Perušek in Tony Ptersich.

Sama je Jennie Fatur zapela narodne "Spomlad prav lušno je" in "Drevo v cvetu," Viktorija Poljšak pa "Smoke Gets in Your Eyes" (Kern) in "Želja Slovenca na tujem." V groteski "Povodnji mož" v enem dejanju so nastopili Andy Turkman (bas), Josephine Turk (sopran), Tony Perušek (tenor) in Sophie Turkman (alto). Spisal Dragotin Vodopivec, uglasbil Vinko Vodopivec. Dirigent Jos. V. Krabec, režiser August Komar, pri glasovirju Edwin Poljšak. Pesmi in opereta so bile podane v veliko zadovoljstvo navzočih. Udeležba je bila dobra.

Izreden kulturni dogodek je doživela zadnja sezona avdijenca Metropolitanske opere v New Yorku. Slovita solistka Lilly Pons je ob koncu ene izmed opernih predstav zapela "Marseljezo" in vsa navzoča boljša družba (aristokracija) je vstala iz svojih sedežev v poklon pesmi. Kako se svet spreminja! Če pa slučajno potreba zahteva, da na našem odru podamo "Internacionalo" ali "Marseljezo," se pa nekateri strašijo ali celo protestirajo. (L. K.)

"V totalitarnih državah so interesi posameznika podrejeni interesom države." — Država pa so Hitler, general in velekapitalist Goebbels, šef policije in velebogatin Himmler in še par podobnih absolutističnih izkoriščevalcev. Ljudstvo ima napram državi več dolžnosti kot je v Hitlerjevih izjavah laži, pravice pa ne ene.



CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

IV.
LETNIK
1940-1941

♦

9.

številka

Jugoslavija -- ukrižana

Dopolnilo se je—kakor na Kalvariji.

Še pred kratkim—zdelo bi se, da je bilo včeraj—so naša srca vriskala in peli smo slavo in nismo vedeli, kako bi izrazili svojo srečo, ko se nam je težki kamen odvalil od srca. Saj nismo mogli verjeti, saj se nam je zdelo nemogoče, da bi se Jugoslavija pod kakršnimi koli pogoji pridružila zločinskemu osišču, ki obljubuje, z namenom, da ne izpolni, ki ponuja, pripravljeno, da petkrat toliko ukrade, ki se dobrika, da tem laže prevari.

Kako bi se mogla Jugoslavija pobratiti s tisto Nemčijo, ki je pred pet in dvajsetimi leti pomandrala, opustošila, okradla in oropala Srbijo, tako temeljito, da so prebivalci dolgo morali spati na golih tleh in se morali pokrivati z obleko? Kako bi mogli ljudje pozabiti na obešanje starcev, ki niso hoteli postati izdajalci? Kako bi Slovencem izginil spomin na življenje pod oholimi Habsburžani, ki so zaničevali vse, kar je bilo slovanskega?

In če ne bi bilo teh spominov—kako bi nenadoma mogli pozdraviti fašizem in nacizem, eno tolovajstvo z dvema imenoma, katero so sovražili kakor kugo in Atilin bič? Jugoslovansko ljudstvo ni bilo slepo vsa ta leta in je videlo, kaj se je zgodilo Avstriji in potem Čehoslovaški—v mirnih časih, potem pa Poljski, Danski, Norveški, Nizozemski, Belgiji, vsem razen prve nevtralnimi deželam, in naposled Franciji. Vedelo je, da imajo pogodbe toliko veljave kolikor Hitlerjeva beseda, ki ni vredna počenega groša in ni se vdajalo iluziji, da ostane svobodno, če mu nemški megaloman ponudi "prijateljstvo."

Vpričo vsega tega ni hotela v dušah oživeti vera, da bi mogla katera koli jugoslovanska vlada storiti korak, ki bi ga obsojalo vse ljudstvo. In ko je prišla naposled vest, da sta se po daljšem obotavljanju Cvetković in Cincar Marković vendar odpeljala in je bilo potrjeno, da sta podpisala pogodbo, katero je zahteval bodoči, vsaj namišljeni gospodar sveta, je to zbolelo kakor nož v srce.



Bolečine so bile nepopisne, nada pa še ni hotela umreti. Seveda—je šepetalo v dušah—zgoditi bi se moral čudež, ampak včasih se je zgodilo, kar je bilo na las podobno čudežu.

In—kar je bilo res skoraj čudež, se je zgodilo. Iskra je preletela ves svet in tedaj so naša srca, ki so bila stisnjena in bolna, vztrepetala od radosti in zapela slavo. Ne le naša... Kjerkoli so svobodni narodi padli v sužnost, kjerkoli se še bojujejo zoper grozeče tiranstvo, so pozdravljali Jugoslavijo in ji peli čast. Kar koli se zgodi pozneje, ni tako važno kot dejstvo, da narod ni prostovoljno zlezal pod jarem in ni poljubil roke, švigajoče z bičem.

Ljudstvo je zmagalo v Jugoslaviji.

Listi so mnogo pisali o vojaškem puču, coup d'etat je izvršila armada, kralj, nedoletni fant je povzročil preobrat...

Vse to izvira iz napačnega razumevanja položaja in dogodkov. Preobrat se je izvršil po volji naroda in zato ga je narod pozdravil z navdušenjem, kakršnega ne pomni od konca zadnje vojne.

Že pred usodepolnim odlokom Cvetkovićeve vlade ni ljudstvo tajilo svojih misli in čustev, ko pa je zvedelo, da je podpisan obsovaženi pakt, je planilo po koncu. Demonstracije, ki jih nobena policija ni mogla preprečiti, so se vršile v Beogradu, Ljubljani, Sarajevu, Splitu in niso bile končane, dokler ni bilo ljudstvu naznanjeno, da je vse izpremenjeno in čast Jugoslavije rešena.

Izvršila je preobrat armada, toda to pot je bila armada izvrševalka ljudske volje—kakor takrat v Parizu, ko so poslali vojaštvo pred bastiljo, da s puškami razžene uporno ljudstvo, pa je namesto tega namerilo topove na bastiljo.

Toda tudi ob največjem zadoščenju, v prekipevajoči radosti ni mogel nihče dvomiti, da pade Damoklejev meč, ki je že davno visel nad Jugoslavijo. Le posetnik s tujega planeta bi bil mogel pričakovati, da obnove nacijski poglavarji pogajanja in umaknejo pogoje, ki so bili nesprejemljivi za vsako državo, če je hotela ostati suverena. Vojna je postala neizogibna, to je bilo jasno kot beli dan. Bilo je le vprašanje, kdaj zdivja.

Nemci so se obotavljali—nekateri optimisti so smatrali to za dobro znamenje. Morda bi bilo, če bi bili toliko zavlekli, da bi se bila jugoslovanska armada mogla dobro utrditi v tistih pozicijah, ki bi jih mogla uspešno braniti ali pa se združiti z grškimi in angleškimi silami. Toda nemški poveljniki so čakali le toliko, da so dobili zadostna, zlasti tehnična ojačenja, tanke, bombnike, plamenice i.t.d. Med tem so, kot po navadi, začeli ubijati civilno prebivalstvo in razdevati odprta mesta. V svojih



poročilih, katerim sami ne verjamejo, so govorili o napadih na "trdnjavo Belgrad." Bilo bi vse eno, ali bi bili pošiljali take telegrame ali ne; saj ve že davno ves svet, da je njihovo vojskovanje barbarsko kakor je nekdanj bilo hunsko in mongolsko in da ubijanje civilnega prebivalstva ni slučajno, temveč se vrši namenoma in po načrtu. Le za ilustracijo nacijske zahrbtnosti bodi omenjeno, da je Belgrad res odprto mesto; stara trdnjavica iz turških časov pod Kalimegdanom pomeni za Belgrad toliko kolikor Grad za Ljubljano in nima nobene vojaške vrednosti, temveč je le še starinarska znamenitost. Nemške bombe so pa padale na Terazije, na skupščino, na dokaj skromni dvor, na Palilulo, kjer žive najsiromašnejši prebivalci.

Čitali smo v tistih dneh, da spadajo jugoslovanski vojaki med najbolj žilave bojavnike na svetu. Kdor je imel z njimi opraviti, ve, da je res. Toda sedanje klanje ni vojna ljudi, v kateri hrabrost zaleže, temveč boj mašin—na morju, na zemlji in v zraku. Le kdor ima teh dovolj in dosti močnih, more zmagati.

Jugoslavija jih ni imela. Primerjati se ne more z nobeno bogato industrijsko državo. Prodajati ni mogla bondov v Ameriki kakor Nemčija. Za svoje slive, prašiče, les in rude je od Nemčije dobivala aspirin in drugo ničvredno blago. In dolga leta je imela ministrskega predsednika Stojadinovića, ki se je sončil v Hitlerjevi prijaznosti in ni storil ničesar, kar bi v uri nevarnosti zasmrdelo nacizmu.

Jugoslovanska armada očitno ni imela dovolj časa za izvršitev manevrov, ki bi bili potrebni za izvedbo njenih načrtov.

Tedaj pa se je zgodilo, kar je najteže izreči in zapisati, kar boli tako kot da obrača kdo človeku v prsih nož. Kakor skoraj povsod, je prišlo Hitlerju izdajstvo na pomoč. "Hrvaško izdajstvo" bi bila napačna beseda. Nihče ne more dolžiti vsega hrvaškega naroda za to, kar je storilo nekaj Hrvatov, katerih imena bodo zapisana poleg Vuka Brankovića.

Pavelić in Kvaternik seveda brbljata o osvoboditvi Hrvatov. Pavelić je vsa leta živel v Italiji pod Mussolinijevo zaščito in kakšno svobodo prinaša svojim rojakom, je pokazal takoj z začetnim korakom fašizma, ko je prepovedal vse politične stranke. O Kvaterniku ni bilo prej nič slišati, le toliko je znano, da nosi ime nekoga, ki je pred mnogimi leti, v avstro-maržarskih časih poskusil neko ponesrečeno revolto.

V Jugoslaviji je hrvaška banovina uživala popolno avtonomijo in komaj da ji je manjkala kakšna prerogativa razen zunanje politike, katera se tudi za Texas, Illinois, Ohio, Virginijo in 44 drugih držav vodi iz Washingtona. V Jugoslaviji je Hrvaška bila del dokaj velikega gospodarskega ozemlja in zato



je Zagreb mogel postati velemesto in se je industrija razvijala kakor nikdar prej.

Kako se bo vse to izpremenilo, spada na drugo stran. Sedaj je bilo dejanje hrvaških voditeljev sunek z nožem v hrbet in je spravilo ostalo Jugoslavijo v obupen položaj. Slovenija je bila odrezana. Hrvaška "vlada" je dovolila četam italijanskega pajaca, ki je kljub novim "zmagam" le še Hitlerjeva lutka, prost pohod po savski dolini. Kot da Jugoslavija še ni imela dovolj sovražnikov, je admiral Horty pozabil, da je pred par meseci podpisal pogodbo prijateljstva z Jugoslavijo in madžarske tolpe so udrle v Jugoslavijo, kjer ni bilo nobene obrambe.

Koliko vojaštva je hrvaško izdajstvo otelo jugoslovanski armadi, se tukaj ne more oceniti; vzelo ji je večino letal. In to se je zgodilo, ko je ta armada že začela svoje pohode in je bila nenadoma, ne po vrlinah glavnega sovražnika, ampak po zaslugi včerajšnjega brata postavljena v nov položaj, kjer so prvotni načrti izgubili vsako vrednost.

In tako je vest o kapitulaciji zadnjih sil jugoslovanske armade razumljiva. Huda je in boli, boli tako kakor da čuti vsak izmed nas skeleče rane onih, ki so se borili in niso z golimi rokami mogli premagati ogromnih peklenskih strojev, proti katerim je vsako junaštvo brez cene.

Jugoslavija je premagana, toda njena čast je neomadeževana. Ko je bilo nebo jasneje, smo kritizirali, protestirali. Ob tej uri na Golgoti ne čutimo za deželo, v kateri smo sami ali naši očetje ugledali luč sveta nič drugega kot neskončno bolečino in potrebo pomoči, kjer koli je mogoča. In kakor smo vedno verjeli v končno zmago demokracije, verujemo tudi v vstajenje nove, demokratične Jugoslavije.

Črepinje

E. K.

VSAKA 'SEDANJA,' to se pravi, mlajša generacija je spridena. Kajpada!" je go-drnjal Matej Prebivec, mož nedoločenih let, nekako med petdesetim in sedemdesetim, bivši učitelj na neki višji šoli, ki pa sedaj živi od prihrankov in se ukvarja z vrtnarstvom. "Vi, ki ste komaj prilezli do praga takozvane sred-nje starosti, mislite, da imate patent za kri-tiko 'sedanje' generacije. Ali ste res popolnoma pozabili, da so vas včasih prav tako sodili in obsojali in prerokovali, da ne bo nikdar nič iz

vas kakor sedaj ravnate vi? In pred vami je bilo tako in pred vašimi starši. Če imate vi prav in če so oni pred vami imeli prav, bi mor-al že davno ves svet biti velikanska, v eno spojena Sodoma in Gomora. Seveda je še vpra-šanje, ali sta ti dve mesti res bili taki moralni mlakuži kakor so nas učili."

"Pusti biblijo pri miru," je odgovorila Ma-nica, ki ni vedela o katastrofi onih starodavnih mest nič drugega kot da sta imenovani nekje v svetem pismu in ni marala nobene razprave,

ki bi mogla razodeti pomanjkanje njenega znanja. "Če bi imel oči odprte in če bi čital, kaj se godi na primer na vseučiliščih in kolegijih, ne bi govoril tako. V mojih časih—"

Matej si je medtem napolnil pipo in jo prižgal, pa ji je sedaj lahko segel v besedo.

"V mojih časih! Če bi bilo minilo stoletje od takrat, naj bi še bilo, mlada kot si, se pa le osmešiš, če se sklicuješ na svoje čase. No, v tistih časih je bilo nekoliko manj iznajdb in politična geografija je bila nekoliko drugačna, toda kar se tiče spolne morale tu, pri nas, je bila na splošno čisto podobna sedanji."

"To ni res!" je vzkliknila Manica. "Jaz nisem nikdar—"

"O—ti!" se je režal Matej. "Ti se vendar ne smatraš za celo generacijo."

"Take reči se takrat niso godile kakor sedaj. Da bi poročena žena bezljala z drugimi moškimi—"

"Vem, vem, Milada ti gre po glavi."

"In ti bi jo opravičeval!" je bruhalo iz nje. "Ti bi ji še dajal potuho."

Matej se je smehljal. Postavil je čašo, katero je bil dvigal, nazaj na mizo.

"Ne," je dejal in nagnil glavo na desno; "opravičeval ne bi njenega početja, četudi gledam na stvar z drugimi očmi kot ti. Ampak kakor ti nisi bila vsa generacija v—tvojih časih, tako tudi ona ni."

"No—ona ni sama. V tem majhnem gnezdju je bilo toliko nezakonskih porodov, priznanih in utajenih, da je sramota. In toliko razporok—"

"Hm, to je vse novo, seveda. Ali si kdaj čitala ali slišala, koliko takih dogodkov je bilo v seliščih chicaških milijonarjev in odličnjakov potem, ko so ameriški fantje v prvi svetovni vojni začeli oblačiti uniforme? Modrijani so morali izmišljati novo "vojno" moralo, ki je opravičevala in celo poveljevala take dogodke."

"Vedeti bi morala, da se s teboj ne pride na kraj, kadar gre za take reči. Lahko si mislim, kakšen si bil, ko si bil mlad."

Matej se ni smehljal, ampak se zasmel na ves glas, tako da je Manici padla kupica, katero je brisala iz rok in se razbila. Prvi hip se je ustrašila, potem se je strah umaknil jezi.

"Ti si kriv!" pe zakričala kakor da se je vsaj stena podrla.

Matej se ni nehal smejati.

"Poberi črepinje," je odgovoril, "in daj mi jih; morda najdem v prodajalni enako kupico."

"Ne najdeš je. Ne take. Na! V črepinjah je in nikdar več ne bo cela."

Matej je polagoma vstal.

"Ne. Tudi ne bi bilo vredno poskušati. Kar je razbito, je razbito."

Sklonil se je, pobral črepinje in jih zamotal v kos starega časopisa.

"Če ne dobim enake, ti prinesem tucat drugih in nikar ne misli, da ne bo kava tudi iz njih teknila dobro kakor iz te."

Manica je hotela nekaj odgovoriti, kar pa je preprečil Tonetov vstop.

Fantu je bilo kakšnih trideset let, bil je visoke postave, krepkih mišic in brade, o kateri pravijo, da pomeni energijo. Hoja mu je bila trda in telo se mu je vedno za spoznanje nagibalo kakor je noga stopala, kar je spominjalo na raco. Videti je bil okoren, toda marsikdo, ki je sodil po videzu, se je zmotil, kajti kadar je zavihal rokave, je prekosil skoraj vsakega tekmeča bodisi pri delu ali pa v roko-borbi, oziroma pretepu. Njegove sivkaste oči so navadno bile jasne, danes pa se je Mateju zdelo, da je na njih temna senca.

"Kako pa, da nisi v tovarni—ob tej uri?" je vprašala Manica.

"Vzel sem si prost dan," je odgovoril Tone.

"Čemu pa?"

"Kar tako. Delo mi ni šlo."

"Pogledat grem tvoje jagode," je dejal Matej. "Ali bo dosti mladik?"

"Nič ne vem. Imam drugega dela. Sam poglej, če hočeš."

"Seveda hočem," je odvrnil in odšel na polje. Žvižgal je starokrajsko pesem, se včasih obrnil nazaj proti hiši, ogledaval dinje in kumare na njivi in polagoma korakal proti jagodam. Sem pa tam je kaj pobrskal, izpulil plevel, pokril kakšno korenino in zadovoljno kimal. Dežja je bilo letos dosti in vidi se, da je Maničin mož pridno delal, četudi mora včasih hoditi v tovarno, ker s farmo ni več mnogo dobička.

Naposled po daljšem času je uzrl Toneta, prihajajočega urnih korakov od hiše. Dal je slovo jagodam in mu šel naproti.

"Kaj pa bi mi rad povedal?" ga je vpra-

šal, vedoč, da bo fantu težko začeti. "Kaj ti je na srcu?"

"Stric Matija, moral sem storiti. Ne gre drugače."

"Kaj ne gre?"

"Pri odvetniku sem bil. Zaradi razporoke."

"Ti jo hočeš, ali ona?"

"Oba. Ampak jaz jo moram zahtevati. Vam lahko povem, Manici ne bi mogel."

"Zvedeti bo pa le morala."

"Seveda. Ampak ljubše mi bo, če ji kdo drugi pove, kadar bo čas. Ona misli, da je razporoka nekaj strašnega. Pa kaj naj drugega storim, ko mi je sama priznala, da je noseča z Jackom? Veste, da sem ji dosti odpustil . . ."

Matej je kimal.

"Vem, vem. Noben drugi menda ne bi bil tako mižal."

"Ali tudi vi mislite, da sem bil ves čas slep? Morda nisem vedel vsega, vendar sem pa že davno opazil, da je nekaj narobe. Morda sem spoznaval počasi in ljudem se je zdelo, da sem neumen. Mogoče, da sem bil. Kadar ima človek ženo rad, ne verjame rad takih reči. Saj veste, kaj mislim. Ljubosumnost je smešna in jaz nisem hotel biti smešen. In prav zato sem menda bil smešen. Drugi so vedeli, jaz pa sem bil neveden. Še ko sem zvedel, da je storila reči, ki jih poročena žena ne bi smela storiti, sem prizanašal. Zgodilo se je, ker je mlada in se ni znala ubraniti, sem mislil. Ponovilo se ne bo. Če bi ji bil očital, bi morda še poslabšal stvar, zato sem rajši molčal. Izkušnja, sem si pravil, jo mora izučiti. Zdaj pa ne gre več. Pravi, da ji je Jack rekel, da jo ljubi in da jo poroči. Rekla mi je, da ga tudi ona ljubi. Torej vidite, da ni druge poti. Vi razumete, kajneda?"

Matej ga je potrepljal po rami.

"Razumem, razumem. Po mojem mnenju bi bil moral že davno storiti to. Ampak bolje je pozno kot nikdar. Po pravici povedano, vidva nista nikdar spadala skupaj."

Tone je hotel ugovarjati, Matej pa je le odkimal.

"Vem, da to ni prijetno poslušati. Ampak kar si doživel, je vse bolj neprijetno in zato lahko preneseš par besed. Nista spadala skupaj, sem dejal. Oba sta se motila, ti pa po mojem mnenju bolj kot ona. Njej je šlo le za užitek. Ti si pa vso stvar jemal resno od začetka.

Naposled—ona je tako ustvarjena in če hočeš, ne more nič za to, da je taka, kakršna je. Take ženske bi najbolje izhajale brez zakona. Na enega moža se ne morejo vezati, tudi če včasih mislijo, da bo vse prav, kadar bodo poročene. Ampak poroka jih ne izpremeni. Pred poroko je bila Milada in Milada je ostala po poroki. Ti nisi bil v tistih časih popolnoma neveden—"

"Takrat je bila prosta."

"Da, ampak kadar človek ljubi, ne misli na to vrsto prostosti. Ti si pa mislil, da ni treba nič drugega kot predpisane ceremonije in poročnega lista, ki bo močnejši od verige. Ne, Tone; kogar ljubezen ne priveže, ga tudi noben prstan ne. Ti nisi star. Vem, da ti je vse skupaj težko padlo na rame, toda to mine in življenje bo zopet zahtevalo svoje pravice. Le zato si moral poslušati to neprijetno pridigo. Potreboval boš ženo in želel bi, da najdeš tako, ki te lahko osreči. Na svetu so vsakovrstne ženske—kakor moški; blagor tistemu, ki najde pravo. Ti si eden tistih mož, ki bi morali dobro paziti, ker se kaj lahko vjamejo."

"Nič se ne bojte, stric Matija. Te nevarnosti ne bo. Zdaj mi ne bredejo ženske po glavi. Vesel bom, ko se iznebim te ene."

"Kljub temu ti pravim: Pazi!"

* * *

Bila je res čudna storija. Začela se je kakor pogostoma na plesu v podeželni gostilni. Milada je bila tam s svojim bratom, ki sicer ni dosti maral za ples, a je ljubil kapljico, katero so tam točili. Dekle je bilo zalo—njena mati je bila celo prepričana, da je krasotica, da si se je nekaterim zdela pretanka in ne dovolj živa. Njen obraz je bil pravilen in je spominjal na punčke, katerih so zlasti pred božičem polne trgovine. Lase je imela plave in je potratila z njimi mnogo časa, oči pa modre, a včasih nekam vodene. Imela je mnogo plesalcev; bila je tako lahka, da bi jo bil človek lahko kar nosil po dvorani.

Tone bi bil dal svojo zadnjo srajco za ples. Težko je reči, ali je bil res izvrsten plesalec, ali se je v tem nekoliko motil; saj zahtevajo nekateri moderni plesi bolj atleta in nekateri bolj klovn kot plesalca iz dobe menueta ali Straussovih valčkov; dejstvo je, da je študiral vsake nove korake in figure kakor zamaknjen. Ko je opazil, kako drugi lahkotno sučejo Milado, jetudi on z njo zaplesal in jo na koncu pohvalil kot dobro plesalko. Ona se

je nasmehnila in mu stisnila roko. Tonetu je ogrelo srce, toda rekel si je, da na tem ne sme graditi nad. Saj ima lahko fanta na vsak prst, vsakega boljšega od njega.

Kljub temu ni izpustil nobenega plesa, če je mislil, da bo ona tam. In zazdelo se mu je, da rada pleše z njim. A zopet si je dejal, da je to zaradi plesa, ne pa zaradi njegove osebe. Želja se je pa vendar budila v njem. Bil je mlad in vročekrven . . .

Začel jo je vabiti na sestanke, v kino, v cirkus, kadar je prišel v mesto, včasih na večerjo. Včasih ni mogla sprejeti vabila, on pa ni bil nikdar užaljen zaradi tega. Saj ima starše, ki jo hočejo včasih imeti doma in lahko, da ima tudi druge opravke. Zameriti ji tudi ne bi mogel, če bi imela sestanek z drugim fantom. Saj je svobodna in on nima nobenih posebnih pravic.

Nekega večera, ko je bilo zelo soparno in sta zaradi tega nekoliko več pila, se mu je med plesom tesno privijala in Tonetu je postajalo vroče. Plesala sta, dokler niso zaprli in ves čas sta bila skupaj. Noben fant mu je ni skušal odpeljati, niti da bi se le enkrat hotel zavrteti z njo; bilo je kakor da jo vsi smatrajo za njegovo dekle in nihče ne bi maral izzivati Kalinovega Toneta. Ko so gostje odhajali, se je obotavljala, dokler niso vsi izginili. Založila je nekam ročno torbico, pa jo je morala poiskati; ko jo je našla, se ni mogla spomniti, kje je pustila klobuk. Poiskala ji ga je gostilničarka, ki je bila že trudna in se je hotela iznebiti gostov . . .

Ko sta naposled izstopila, sta bila sama. Tone se je obrnil proti svojemu starinskemu avtu, ona pa je pogledala na nebo, ki je bilo polno zvezd.

“Kako lepa noč!” je vzkliknila, ne zelo glasno, le da ni bilo tako enakomerno kakor navadno njena govorica. “Lepše je tukaj kakor v hiši. Lepo mora biti zdaj v gozdiču. Ali se ti mudi domov?”

“Ne . . . ne,” je odgovarjal, presenečen in ne razumevajoč. “Če se hočeš izprehoditi, greva lahko malo okrog.” Potem mu je prišlo nekaj na misel in smejoč se, je dodal: “Majhen sprehod nama morda zvedri glave. Vsaj moja je potrebna.”

Milada ni odgovorila. Obrnila se je proti gozdiču in on ji je sledil. Hodila sta počasi, brez besed. Pod velikim hrastom je bila mehka

mahova preproga. Tam se je ustavila. “Trudna sem. Sediva malo,” je dejala in se spustila na mah. On je sedel poleg nje.

Nekaj časa sta tako molče sedela, potem se je ona naslonila na njegovo ramo. Njeno telo je bilo toplo in nevede ji je položil roko okrog vratu. Prižela se je še tesneje. V njem je zavrelo. Objel jo je in poljubil. Ona se ga je oklenila, vračala njegove poljube, glava ji je padla nazaj na mehki mah in njegova ljubezenska pijanost je dosegla vrhunec in prekipela.

Drugi dan jo je poiskal na farmi njenih staršev. Očeta ni bilo doma, mati pa je bila zaposlena v kuhinji; prijazno ga je pozdravila in se oprostila, češ kosilo mora biti gotovo ob pravem času.

Ostal je sam z Milado. Začel je govoriti o poroki.

Ona ga je pogledala z očmi, v katerih ni bilo nobenega izraza.

“To se ne mudi. Saj še zaročena nisva. Zdaj sva prosta in lahko kaj uživava. Zakon prinese skrbi.”

“Mislil sem, po tem, kar se je snoči zgodilo . . .”

“Saj ne ve nihče.”

“Ti veš in jaz.”

“Menda ne boš razbobnal. Jaz gotovo ne bom. Glej! Morda celo misliš, da sem te zvalila, ker sem te hotela ujeti!”

“Kako bi mislil, da si me ti zvalila? Jaz nosim vso odgovornost. Zato sem prišel.”

“Ni ti bilo treba tako hiteti. Le preudari. Moj oče zdaj nima denarja. Morda v jeseni, če bo letina dobra. Ti ne zaslužiš veliko in služba ni stalna. Kako bi začela? . . . Počakajva, dokler se razmere ne zboljšajo. Nisva tako stara, da bi morala hiteti.”

Tone je z levo nogo udarjal takt, da je spremljal misli, ki so mu uhajale. Nekako mučno mu je bilo. Ona je bila popolnoma hladna.

Minilo je nekoliko minut, potem je iztisnil iz grla:

“Povej mi, Milada, da bo vse jasno. Ali imaš morda drugega fanta?”

Tedaj se je nasmejala s svojim slabotnim smehom.

“Sto jih imam. Kadar jih je sto na plesu, bi vsi hoteli plesati z menoj. Če bi jih hotela, bi tudi vsi hoteli spati z menoj. Pa si videl sno-

či: ko so videli tebe, se mi ni ne eden približal.”

“Ali ti je bilo žal?” je vprašal.

“Kaj bi mi bilo žal? Če bi bila hotela, bi bila le pomignila in vsak bi bil prihitel. — Ali je bilo tebi žal?”

“Meni? Meni? Jaz sem bil v nebesih.”

“Torej si ne delaj nobenih skrbi in potrpi.”

Tonetu se je zazdelo, da je bolj razumna od njega in se je poslovil. Njena mati ga je vabila, naj ostane za kosilo, on pa se je izgovarjal, da ga čakajo doma in se poslovil.

“Pa še kaj pridi, Tone!” je zaklicala za njim.

Ko je prišel mož domov, mu je povedala o obisku, kajti pred njim ni zamolčala ničesar.

“Fant mi je všeč. Pošten je in priden,” je dejal mož in po strani pogledal Milado. “Mnè se libi.”

* * *

Tone bi se bil najraje vsak dan shajal z Milado, toda ona ga je brez težave prepričala, da to ni mogoče. Ljudje preradi govore več kot je treba, pa se jim ne sme dajati povoda za to. Tudi ni neodvisna; oče in mati pazita nanjo. In vsakdo ima včasih opravke. Če bi bila preveč skupaj, bi se drug drugega naveličala.

Ona misli na vse. Vedno ima prav, njemu pa ne bi prišlo v glavo kaj takega. Včasih je mislil, da sploh ne najde ženske zase neroda, zdaj pa je njegovo dekle, za katero bi si vse drugačni fantje oblizali vse prste. Kaj bi ne žvižgal . . .

Ljudje so pa govorili.

Enkrat, ko je obiskal Manico in ni bilo nje-nega moža doma, je začela.

“Slišiš, Tone, ali je res, kar pravijo, da hodiš z Vedralovo Milado? Jaz nisem verjela, ko sem slišala.”

“Kaj bi bilo to kaj hudega?” je odvrnil in jo začuden pogledal.

“Kaj hudega? Pa še vprašuješ! Ves svet jo pozna.”

“Menda vendar ne. Svet je velik. Pa če bi jo poznal, bi bila lahko ponosna.”

“Seveda. Ponosna. Če je ne bi ljudje poznali take, kakršna je.”

“Grda pa res ni.”

“Bolje bi bilo, če bi bila grda.”

“To je pa vendar neslanost. Pri dekletih se pač najbolj gleda na lepoto.”

“Če jo zna dekle pošteno rabiti.”

“Ne vem, kaj bi imela lepota opraviti s poštenjem. Kaj imaš vendar zoper njo? Kaj ti je storila?”

“Meni hvalabogu nič. Jaz se ne pajdašim s takimi ženskami.”

Tone je vzrotil.

“Ne govori tako! Nič hudega ti ni storila, torej nimaš razloga, da bi grdo govorila o njej.”

“Na moje vprašanje še nisi odgovoril.”

“Kakšno vprašanje?”

“Ali hodiš z njo. Ali so ji obljubil poroko. To mi povej.”

“Pa če je res, kaj tedaj? — Hej, kdo ti je govoril o poroki?”

“Nič se ne brigaj, kdo mi je povedal. Le povej mi, če je res.”

Toneta je vse sestrično izpraševanje jezilo, pa je zamahnil z glavo in srdito odgovoril.

“Morda je res in morda ni res. Tako ali tako—mislim, da je to moja reč in tebi ni treba, da si beliš glavo s tem.”

“O—res ne?” Z rokama se je oprla ob pas in migala s komolcema. “Da naj si ne belim glave, če siliš v nesrečo in sramoto? Dokler je še čas, da ti odprem oči?”

“O sit sem tega neumnega zabavljanja. Najbrže misliš, da bi mi ti morala izbrati nevesto; morda imaš že katero pripravljeno pa te jezi, da so tvoji računi prekrižani.”

“Če bi ti jaz izbirala nevesto, ti ne bi poiskala take, ki teka za vsakimi hlačami in o kateri tucat fantov lahko pravi, da je bila njihova.”

“Zdaj mi je pa dosti tega. Ne vem, kje si pobrala te marnje, le čudim se, da tako lahko verjameš. Poslušati pa nočem tega več.”

Pograbil je klobuk in odšel kakor vihra. Uboga Milada! — Pa taki so ljudje. Če bi bila pokvečena, bi ji oponašali to, ker je lepa, jo morajo na drug način obrekovati . . .

Na poti je srečal Mateja. Ne bi ga bil prepoznal, da ga ni ustavil.

“Kakšen sršen je pa tebe pičil?” je vprašal.

“Nič, nič,” je odmahnil Tone. “Z Manico sva se nekaj sprla.”

Matej ni bil vsiljiv in prav zato je zvedel, kakšen je bil predmet njunega prepira.

“Nič se ne togoti,” ga je potolažil. “Ženske mislijo, da se nobena taka reč ne opravi brez njih. Starejša je od tebe pa si lasti nekakšne materinske pravice. To ni nič čudnega; prirodno ji je, ne more si pomagati. Če bi jo bil prišel takoj vprašat, kaj misli o Miladi, bi bila najbrže vsa sladka. No—saj je do poroke še dolga pot pa si ne delaj preveč skrbi.”

Razšla sta se, Tone domov, Matej pa k Manici.

“Kako šmentano kratkovidna si!” je dejal. “Menda misliš, da je bilo modro, kar si govorila o Miladi.”

“Kako pa naj bi govorila o taki—o taki—”

“Nič ne išči grde besede.”

“Nobena ne bi bila preslaba zanj.”

“Tetete—vedno je lahko še kaj slabšega.”

“Od tebe bi bila lahko pričakovala to. Ti bi mu privoščil, da bi ga ujela v svojo mrežo.”

“Ne bi mu privoščil. Ne vem, koliko je resnice in koliko je izmišljenega na tem, kar govorijo. Nisem bil rojen za detektiva. Zdi se, da je nekaj res. Take ženske se rode, so se rodile in se bodo še v poznejših časih rodile. Ne mislim, da mu ona nastavlja mrežo, pač pa,

da se sam moti in se morda premoti. Morda se to ne da preprečiti in ne bo ozdravljen, dokler ga izkušnja ne izučí. Prav gotovo ga pa ne obvaruje tvoj način. Ta resnica je stara kakor svet, da zapreke le mikajo človeka, da jih premaga.”

“Če ne zve resnice, bo verjel, da je čista kakor voda pri izvirku. Torej—”

“Prvič ti ne bo verjel in če bi mu prinesla dokaze na svoj način in bi ga res prepričala, bi le podražila njegovo trmo. In zameril bi ti, da si ga prepričala. Celo če bi se ona upirala, bi jo nadlegoval, dokler se ne bi vdala in ga poročila.”

“Kako ga pa ti misliš obvarovati nesreče?”

“Ne vem, ali je to sploh moja naloga in če je, ne vem ta trenotek, kako naj bi jo izvršil. Gotovo pa ne tako, kakor si začela ti.”

Manica je nekaj godrnjala, vendar pa se je, kadar je prihajal Tone, bolj brzdala. Pomagati si pa vendar ni mogla, da ne bi bila obsovraženega dekleta včasih vščipnila. Tone se je privadil in se ni več zmenil za to.

(Konec prihodnjic.)

VRLI ŽENI NA GROB

Iz vseh cvetov, čebela neumorna,
si brala v svetu sebi zdrave hrane.
Besedo toplo, lek za dušne rane,
iz tvojih ust dobi sirota borna.

Slovanka neomajna in odporna,
vse misli tvojemu so rodu vdane.
In ko Sempronija tri Grakhe znane
vzgojila si sinove, mati vzorna.

Že svojce vse si nežno preskrbela,
obeta se ti krasen konec dela,
odpira zdaj se zate zemski rajič.

Tedaj pa kruta kosa, joj, zabliska,
da dragim dolgo še srce se stiska:
v prezgodnji grob si šla, Martina Raič!
Anton Debeljak

OB RAKVI PRIJATELJA JOSIA JURKOVIČA

So duše nam zares postale naklo?
Usoda srepa jih prekleto kuje
in da nositi vse mi bo še huje,
nenadna Smrt ugasne tvojo baklo.

Pri Zofki sva pričela skupaj, Joso.
Nato tvoj um se upre v številke trezne.
Nazadnje v resno pravo se pogrezne
in najde tu preneko tehtno gloslo.

Končano. Mater Almo bol prešinja:
ponosno tvojih se darov spominja,
ko hladna ruša tebe že zagrinja.

Tolažba rahla veje v nas iz groba:
“Tu notri večno vlada nam Trohnoba,
trinogov pa ne sega semkaj zloba!”

Anton Debeljak

POSLANICA POBRATIMU V PODZEMLJE

Non omnis moriar—Ves ne umrem
Horatius

Protinožec tebi pohvalo poje,
Tolsti poje slavo ti, Suhi Jožko.
Ded bil tvoj je s Husove veje sočne,
dragi pokojnik.

Dober kos prešel si evropske zemlje,
azijske si videl okraje večje,
njih jezikov vseh si se lótil vneto,
Krištofov Pepček!

Čil, da s križem sedmim si dóbil sina,
rad si zbadal z ostro satiro hibe,
zbral "Ljubljanske tipe" in "Pravce
rimske,"
Budho in Krista.

Prvi gost od vseh si na Rab poletal,
južne sape dihal si vsako leto,
zdaj pa topli zrak izdal te je bedno:
fen te je fental!

"Ves ne vmreš," to reci Poetu v Hadu,
"dasi v svetu smuko gojé dijaki,
ledno drso, aeroplane, skavtstvo
—bolj ko Horaca."

Anton Debeljak

PS. Rajni Lithopolites, kakor se je kedaj imenoval naš Josip Suchy iz Kamnika (5. 8. 1869-20. 1. 1941), je razodeval dokaj smisla za šegavnost in šalo, še več za pikro zbadljivko. O tem govori rokopis, obilo poslikan z njegovo koščeno roko, kjer prikazuje vse osebe TPD (Trboveljske premogovne družbe) v živalski obliki in obleki. Tega besedila se marsikak orisanec boji kakor hudič križa . . . Pričujoče sapfične kitice naj vas opomnijo pokojnikove velike ljubezni do starih klasikov, osobito do Horacija, ki ga je v znatnem obsegu ponašil.

TETA MANICA

No, "teta s cekrom" ni mi dosti znana.
Saj človek komaj tistega prečita,
ki v družbo samopašno krepko rita:
poklicno delo nam je dušna hrana.

Nekoč pa malo skisne sladka Mana
in dečva—Amazonka bojevita—
zadene dva glavarja glasovita:
takoj za kazen je pod ključ dejana.

Ugiblje vsak: "Kako se stvar izteče?
Jo mar oblastva res pestila bodo?
Kaj Mana zagrenjena njim poreče?"

Odpro ji. Teta migne na posodo,
ko to v slovo iz ust ji resno kane:
"Redarji, Manca gre, nje duh ostane!"

Dr. Akakia

NA SILVESTROVANJU 1940/1

Ena dé: Je že začeto
leto enoinštirdeseto.

Druga ura razodeva:
Grki so junaki dneva.

Treja hvali spet Angleže:
vojska njih jo dobro reže.

Štir o Hitlerju modruje,
da se ritensko vojskuje.

Hitler, ta zna zgolj od zad,
ker on ljubi zadnjo plat.

Ura peta tole kuka:
Lahi krote so kosmate,
streljajo pa prima —
kadar merijo si v gate.

(Za te kitice, recitirane v gostilni "Pri Slamiču" v Ljubljani, je dobila ljudska pesnikinja Manica Komanova, rojena 1880., eno največjih nagrad za vezano besedo: 5000 Din globe in 30 dni sedenja. Med Slamičevimi gosti je bil, pač neopažen, tudi dr. Hacin, zastopnik ljubljanske policije. Ko je pisateljici knjige "Na Gorenjščem je fletno" napovedal aretacijo, so ga ostali silvestrovci hoteli pobiti. Komaj se jim je ubranil z dvignjenim stolom. Nadšestdesetletna junakinja dne je vložila priziv proti kazni. Tedaj so jo začasno izpustili in ob slovesu je Manica izustila krilatice, ohranjeno v sonetu Tete Manica.)

Ljudska volja v Jugoslaviji. Meseca februarja, ko še ni prišla pogodba s Hitlerjem na dnevni red, je našim čitateljem dobro znani pisatelj Angelo Cerkvjenik pisal našemu uredniku o razmerah v Jugoslaviji, o svojem delu i.t.d. Med drugim je zapisal sledeči značilni odstavek:

"Kako nam je drugače, ko naprenehoma visi nad našo glavo Damoklejev meč vojnih strahot, si lahko mislite. Postali smo po večini že popolnoma apatični. Živci so nam že otopeli. *Eno pa je gotovo! Vdali se ne bomo! Borili se bomo, pa čeprav nas utegne divjak pregaziti. A na to ne mislimo. Mislimo si pač po večini, da je boljše naglo umreti nego počasi umirati v suženjstvu.*"

Slovenske ustanove v Clevelandu

Zbira in urejuje Ivan Jontez

Lilija

DRAMSKO DRUŠTVO "Lilija" je delovalo v južnem delu collinwoodske slovenske naselbine in je bilo odsek Slovenskega doma na Holmes avenue. Ustanovilo se je leta 1919. Javnosti se je predstavilo dne 24. avgusta 1919, ko je ob priliki otvoritve Slovenskega doma vprizorilo igro "Čarobna palica." Slovenski dom je imel že prej svoj dramski odsek, pri katerem je bil igrovodja Gustav M. Kabay, ki pa se je likvidiral v korist "Lilije."

Podatki o tem društvu pa so zelo revni. V garderobi Slovenskega doma se sicer še nahaja njegov arhiv, v katerim pa ni najti ne zapisnika niti nobenega sporeda ali seznama, ki bi povedal, kaj je vprizarjalo v letih svojega obstoja. Na razpolago sta samo dva sporeda, katera smo dobili pri g. Erazmu Gorshetu: spored predstave dne 14. jan. 1923, ko je društvo vprizorilo tridejansko burko "Nebesa na zemlji" in spored prireditve dne 14. okt. 1923, ko je dalo na oder narodno igro s petjem "Čarovnica." Spominska knjiga, izdana ob priliki desetletnice Slovenskega doma tudi omenja igro "Repoštev," ki se je igrala 13. nov. 1921 v korist novo ustanovljene Čitalnice Slovenskega doma, ustanovljene na pobudo "Lilije." Druga spominska knjiga tega doma navaja, da je "Lilija" mnogo prispevala k vzdrževanju tega narodnega hrama. "Ameriški družinski kalendar" za leto 1933 pa omenja, da je društvo vprizorilo skupaj nad 60 iger.

Društvo je prenehalo delovati že pred več leti.

Anton Verovšek

Idejo za ustanovitev tega dramskega društva je sprožilo članstvo društva "V boj" št. 53 SNPJ, uresničilo pa društvo "Waterloo Club," ki je jeseni leta 1923 izvolilo pripravljalni odbor, kateremu je bila dana naloga, organizirati dramski odsek. Ta odbor, v katerem so bili Gustav M. Kabay, Louis Wess, Joseph F. Durn, Chas. Lampe, Henri Princ, Anton Rupnik, John Gorjanc, Elizabeta Matko in Frank Starman, je imel svoj prvi sestanek dne 22. okt. 1923 pri Joe Vičiču. Na tem

sestanku se je ustanovil dramski odsek "Waterlooškega kluba," kateremu so dali ime "Adrija." Za režiserja je bil izvoljen Gustav M. Kabay. Dne 3. nov. istega leta se je vršila druga seja novoustanovljenega odseka, ki je izpremenila ime v "Anton Verovšek."

Društvo se je predstavilo naši javnosti z igro "Če sta dva," ki je bila vprizorjena v februarju 1924 v nekdanji Stanešičevi dvorani na Calcutta ave. Prireditvev je bila zelo uspešna, kar je novo društvo vzpodbudilo, da je že 30. marca istega leta vprizorilo igro "Na dan sodbe," 3. maja pa "Županovo Micko"; 26. okt. je pa vprizorilo "Našo kri," 30. nov. enodejanske "Čarodejna brivnica," "Dve teti" in "Zamorrec," 28. dec. pa "Rdeče nosove" in "Planšari-co." V teku leta se je pridružil Kabaju kot režiser še Vincent Coff.

Glavni namen društva "Anton Verovšek" je bil poleg slovenske dramatike delovanje za zgraditev Slovenskega delavskega doma na Waterloo roadu, za katerega je mnogo delalo in žrtvovalo. Kako se je udejstvovalo v dramtiki, je razvidno iz seznama vprizorjenih iger, ki sledo po kronološkem redu.

Leta 1925: Mati, Vihar v temi, Pozabljenost, Pesek v oči, Škrati (mladinska igra), Španska muha (igrana tudi v Girardu, O.), Prostožidarji in Breme. Režiserji so bili Kabay, Coff in Marian Urbančič.

1926: Čarlijeva teta, O, ta maček!, Krivda žene (ponovljena v Girardu), Klofuta za sto tisoč frankov, Ob solnčnem zahodu, Veleja in Kje je meja? Te prireditve so se vršile v Stanešičevi dvorani.

Dne 1. jan. 1927 je bil otvorjen Slovenski delavski dom; društvo "Anton Verovšek" je ob tej priliki igralo "Testament." Sledile so igre Sin, Vdova Rošlinka, Pogodba, Begunka, Ljubezem treh kraljev, Peg, srček moj, Magda, Baron čevljar, Urarjev klobuk, Višnjega repatica in Županova Micka (slednja v pomoč stavkujočim rudarjem).

Sezona 1928-29: Vedno raztresena, Tomažkove neprilike, Volkovi, Breme, Peg, srček moj in Užitarji. Režiserji Urbančič, B. Paulin in

P. Šter. Društvo je tudi aranžiralo koncert operne pevke ge. Pavle Lovšetove.

Sezona 1929-30: Miklova Zala, Lumpacij Vagabund, Razvalina življenja (Finžgar) in Mlinar in njegova hči. V januarju 1930 je društvo aranžiralo koncert operne pevke Zore Ropasove. Režiserji v tej sezoni so bili Kabay, Joe Godec in Peter Šter.

1930-31: Krivoprisežnik, Učenjak, Kdo je mrtev?, Lažizdravnika in Lepa Vida (J. Vošnjak). Režiserji Peter Šter, Joe Godec in Louis Kaferle.

1931-32: Stari grehi, Veleja, Napoleonov samovar in Trije vaški svetniki (poslovenil J. Cesar), ki je bila ponovljena v Warrenu, O. Režiserji stari.

1932-33: Veleturist, Mrak (Stanislav Gj. Nušič) in Glavni dobitek (priredil Fr. Lipah). Režiserja Kaferle in Godec.

V letih od 1933 do 1938 so bile vprizorjene igre Prisega o polnoči, Moč uniforme, Rdeče rože (Moškric), Maksel (Walfried-Cesar), Radikalna kura, Razkrinkana morala, Poročna noč (Ivan Molek), Cigani, Deseti brat, štiri tedne v nebesih, Rokovnjači, Vaška Venera (prevedel Ivan Cesar), Seniorita Rozita, Kamnolom (Tone Seliškar) in Kralj na Betajnovi (Ivan Cankar).

Pozneje so bile vprizorjene še igre: Vdova Rošlinka (ponovitev), Na dan sodbe, Pred poroko (prevod iz francoščine), Za narodov blagor (I. Cankar), Denar (Andrej Kobal), Kralj na Betajnovi (ponovitev v korist Cankarjeve ustanove), Micki je treba moža, Zakonske homatije (Anton Hamnik).

Med režiserji sta bila poleg že omenjenih tudi Frank Česen in John Steblaj. Sedanji režiser je Steblaj.

Zadnjič je "Verovšek" nastopil 23. marca t. l., ko je podal dr. Josipa Vošnjaka petdejanjsko dramo "Lepa Vida," v kateri so nastopili Anton Dolinar (trgovec Kogoj), Elizabeth Matko (njegova mati), Andy Božič (vpokojeni svetnik Sodja), Florence Jeraj-Slaby (Vida), Katie Dolinar (grofica Godolla), Rudy Widmar (Alberto), John Steblaj (oskrbnik Volpino), Frances Henigman (Marjeta) in Johnny Zaic, John Putzel in Frank Kosic (mornarji). Igra, ki jo je režiral Steblaj, je bila dobro podana in je zadovoljila tudi kritičnejše posetnike. Vido in njenega ljubimca Alberta sta zelo dovršeno in prepričevalno

igrala Florence Jeraj-Slaby, ki je vzlic svoji mladosti že veteranka našega odra in Widmar, oba rojena in vzgojena v Ameriki. Poleg njiju je nastopilo v igri še troje tu rojenih naših fantov (Zaic, Putzel in Kosic), skupaj pet naših mladih v eni igri, kar je vsekakor dobro znamenje za bodočnost slovenske dramatike v naselbini.

Društvo je odsek Slovenskega delavskega doma in član Prosvetne matice JSZ in Cankarjeve ustanove. Posluje na nestranskarški podlagi, toda se prišteva med izrazito napredne organizacije. Društvo lastuje kulise SDD, garderobo in arhiv v skupni vrednosti nad tisoč dolarjev. Največ kulis je naslikal domači slikar in član društva od začetka Anton Dolinar.

Balkan

Dramski klub "Balkan" je bil ustanovljen 14. dec. 1927 kot odsek Slovenskega delavskega doma na Prince avenue v predmestju Newburgh. Deloval je okrog štiri leta in v tem času vprizoril med drugim igre "Kje je meja?", "Lovski tat," "Veleja," "Nemški ne znajo," "Trije tički," "Tri sestre," "Raztresenec," "Lažizdravnik" in "Dva bregova." Režiserji so bili L. Curk, Frank Ribarič in Gašper Segulin. Leta 1931 so klubove dramske aktivnosti prenehale, ker je imel SDD s predstavami finančno izgubo.

Danica

West Park je clevelandsko predmestje, kjer stoji Jugoslovanski delavski narodni dom. V tamkajšnji slovenski naselbini je bilo s kulturnimi društvi že mnogo poskusov, ki pa niso dolgo živeli. Tako se je leta 1928 ustanovil dramski klub "Danica," ki je imel šest predstav in potem prenehal delovati.

Naše zvezda

Ustanovna seja dramskega društva "Naša zvezda," ki deluje v euclidski slovenski naselbini, ki upravno sicer ne spada v območje clevelandske mestne občine, vendar pa se smatra za del slovenskega Clevelanda, se je vršila 18. oktobra 1930. V prvem odboru so bili Peter Šter, Frank Kosten, John Mevla in John Korošec. Prva predstava se je vršila 11. januarja 1931 v šolski dvorani pri Sv. Kristini; igrala se je tridejanska komedija "Navaden človek," ki jo je režiral Frank Požar. Prireditvev je bila

gmotno in moralno uspešna. Pozneje so se igrale sledeče igre: 1931: "Županova Micka" in "Stari grehi"; 1932: "Davek na samce"; 1933: "Zapeljana učiteljica"; 1934: "Vrnitev" (spisal Jože Vomberger), ki je bila ponovljena; 1935: "Kralj Briljantin in Čarovnica Hudamora" (O. Wuchner-J. Cesar); 1936: "Vaška Venera" (dvakrat); 1938: "Kadar se utrga oblak," "Čarodejna brivnica"; 1939: "Divji lovec" (Finžgar); 1940: "Kdo je mrtev" in socialna drama "Poročna noč" (Ivan Molek).

Zadnja predstava v letošnji sezoni je bila tridejanska komedija "Dve nevesti."

Režiserji so bili Frank Požar, Joe Medvešek, Peter Šter, John Steblaj in Frank Česen.

Društveni razvoj je več let oviralo pomanjkanje pripravnega odra, dokler ni bil urejen oder Slovenskega društvenega doma na Recher avenue. Društvo posluje kot odsek tega doma.

"Naša zvezda" ima 75 članov, med njimi okrog 40 igralcev in igralk.

(Dalje prihodnjič.)

Hlapec Jernej -- opera

HLAPCA JERNEJA in njegovo pravico" je Cankar napisal kot novelo in nikdar ni mislil, da bi to delo postalo kaj drugega. Kot tako je doživelo večjo popularnost od vseh njegovih mnogoštevilnih spisov, ne le med nami, ampak med mnogimi narodi, ki so dobili prevode te izredne etično socialne kompozicije. V Jernejevi tragediji je Cankar našel snov naše dobe in njegov genij jo je obdelal tako, da je umotvor našel pot v milijone src. Jernej je slovenski hlapec in njegov cesar je bil takrat na Dunaju. Novela je pristno slovenska. Toda če bi bil Jernej oblekel francosko bluzo ali rusko srajco, bi bil v teh deželah prav tako domač kakor v avstrijski Sloveniji. Zato so utripala srca čitateljev na Češkem in Poljskem, v Franciji in Nemčiji, v Italiji in Romuniji, v Angliji in Ameriki prav tako kakor v Ljubljani in Idriji, v Trbovljah in Zagorju, v Celju in na Jesenicah. Nobeno slovensko delo ni seznanilo sveta z našim narodom tako kakor Hlapec Jernej in danes je to delo še bolj živo kot pred tridesetimi leti.

Nič ni čudnega, da so poskušali, spraviti povest v dramatično obliko, dasi Cankar sam ni bil slab dramatik pa je vendar rajši napisal novelo. Prvi jo je dramatisiral Milan Skrbinšek in jo postavil na oder mariborskega gledališča. Ta dramatisacija je tudi v Ameriki znana in je žela v Clevelandu lepe uspehe. Pozneje se je lotil enakega dela Ferdo Delak, ki pa je postavil svojo igro na drugo podlago: namesto posameznika je množica junak, Jernej

pa le govori zanjo. To nikakor ne nasprotuje duhu Cankarjevega dela — saj je tudi v njegovi povesti Jernej simbol kakor je sam dejal o možu, ki je nehote sprožil idejo novele v njegovi glavi — in pod Delakovo režijo je bila nova dramatisacija večkrat vprizorjena. Med tem pa je prevzela snov komponista, ne Slovenca, temveč pokojnega Alfreda Mahowskega, Nemca iz Brna in mu ni dala miru, dokler ni naredil iz Jerneja opere, ki je bila prvič vprizorjena v Brnu, dne 29. septembra 1932 pa v Ljubljani za štiridesetletni jubilej slovenskega gledališča.

Podobne misli so rojile po glavi slovenskemu komponistu Matiji Bravničarju, toda — kot je dejal poročevalcu "Jutra" — se mu snov ni zdela primerna za navadno operno obliko. Ko pa je videl na odru Delakovo priredbo, je v njej našel to, kar je iskal in tedaj mu je dozorel sklep, da uglasbi Jerneja. Z Delakom sta izvršila neke nebistvene spremembe v libretu in dodala napovedovalca, čigar tekst je ponsnet izključno iz Cankarjeve novele, tako da veže posamezne slike. Z libretistom sta imenovala delo "Opero množice," češ da je množica glavni akter in z Jernejem ena celota.

Matija Bravničar je eden najznačilnejših skladateljev v slovenski simfonični glasbi. Uveljavil se je z mnogimi solopesmimi, z mladinskimi zbori, klavirskimi in komornimi skladbami, vendar je težišče njegovega dosedanjega dela v simfoničnih skladbah. Bravničar je prvi uvedel v našo simfonično muziko slovenski folklor. S svojo "Slovensko plesno burlesko,"

ki je bila že mnogokrat izvajana doma in v tujini, je prepričljivo dokazal, da imamo tudi Slovenci podobne elemente, kakor jih imajo Hrvatje in Srbi v svojem "kolu." Njegovo "Belokranjsko rapsodijo" so prvič izvajali v Parizu, njegov "Hymnus slavicus" je nagradila Filharmonična družba, izvajali pa so ga tudi v Pragi in na monstre-koncertu v Beogradu. Dalje je ustvaril simfonično sliko "Kralj Matjaž," pod taktirko sedaj že pokojnega francoskega dirigenta Rhené Batona pa smo slišali njegovo skladbo za godalni orkester in klavir "Divertissements." Že leta 1930. je zložil operno farso v treh dejanjih "Pohujšanje v dolini šentflorjanski," ki so jo potlej izvajali še leta 1932. ob priliki prvega slovenskega glasbenega festivala.

O muzikalnih značilnostih svoje opere je skladatelj dejal "Jutrovemu" poročevalcu: "Delo je izvirno po zasnovi in svojevrstni obliki. Glasbeno ne išče po sili novotarij in se ne čuje posluževati revolucionarnih harmonij, ker jih nisem občutil kot nujen element v naprednem glasbenem razvoju in celo mislim, da so v času povojnega umetniškega prevrata že odigrale svojo vlogo. Gibalo mojega dela so: poglobljen izraz in čustvene prvine, izražene z najpreprostejšimi sredstvi. To seveda v toliko, kolikor so te stvari sploh odvisne od zavestnega in razumskega hotenja tvornega umetnika. Zakaj vsaka umetnina vsebuje nekaj skrivnosti, ki so izven območja oprijemljivosti in za katere niti tvorec ne more biti odovoren . . .

"To, da je zbor glavni akter razlagam tako, da so prav za prav vsi člani zbora sami Jerneji, ki se bore za isto pravico kakor hlapec Jernej. Že v samem tekstu Jernej povzame včasih besedo, ki jo množica nadaljuje. V moji operi posega zbor neposredno v samo dejanje in se poteguje za Jernejeve pravice. Pri oblikovanju take zborne opere me niso vodili nobeni vzori. Če bi kdo utegnil primerjati mojo opero glede njenega stila s Stravinskega "Oedipus rex," bi opozoril, da je tam zbor pasiven činitelj, pač docela v duhu grške drame. Prav tako je zbor neaktiven v drugih oratorijskih delih. Pri meni je aktivnost zbora prva in poglobljena značilnost. "Oče naš," ki je osrednja točka opere, začenja zbor in ga šele proti koncu nadaljuje Jernej. Edina protiigra zboru so osebe, do katerih se Jernej obrača v

iskanju svoje pravice: gospodar, župan, župnik, jezični doktor. Zadnja slika je neke vrste simfonična slika, zgrajena na enakomernem ritmu, ki naj še bolj poudari odločnost in usodnost. Jernej se je zdaj pretolkel skozi vse faze svojega boja in postal samozavesten in odločen. V tej sliki ne nastopajo več Jerneji, marveč drhal, ki Jerneja ne razume in ki je pasivna v njegovi borbi. Moja opera je oblikovno zasnovana kot neke vrste pasijon, Jernejev križev pot—in nima vnanje dramatične. Nje težišče je v ekspresivnosti Cankarjevih misli, ki so dobile glasbeno obliko."

Kako se je realiziranje te ideje Bravničarju posrečilo, seveda ne moremo presoditi. Morda se bo kdaj naša "Glasbena matica" zainteresirala za stvar, ki je vsekakor idejno in muzikalno zelo zanimiva in tedaj bodo naši glasbeni strokovnjaki lahko povedali svoje mnenje. V Ljubljani je bila opera zelo skrbno vprizorjena kakor se spodobi za domače delo. Dirigiral je Štritof, režijo pa je imel Ciril Debevec, glavne vloge so bile v rokah Lupše, Francla, Anžlovarja, Marčeca, Zupana in Sancia.

"Jutrov" kritik misli, da spada Bravničarjev "Hlapec Jernej" v vrsto oratorijskih, duhovnih oper, ki jim je prvenstveno mesto na koncertnem odru. To naziranje pa—pravi—v ničemer ne zmanjšuje kvalitete Bravničeve stvaritve, temveč ugotavlja le vtis, da je "Hlapec Jernej" pretežno koncertna oblika in more kot taka doseči poln učinek. Sam na sebi je Bravničev "Hlapec Jernej" nesporno dostojna umetniška kvaliteta, ki predstavlja v slovenski glasbeni literaturi pomemben prispevek. Na koncu pravi ta kritik: "Cela izvedba krstne predstave Bravničarjevega "Hlapca Jerneja" je dosegla po kvaliteti lepo umetniško stopnjo. Nova domača stvaritev pa bo prav gotovo vzbudila že zavoljo svojevrstne zasnove potrebno zanimanje, ki smo ga delom naših skladateljev dolžni izkazovati." — Drugi kritiki se podobno izražajo; kolikor smo mogli čitati, splošno priznavajo umetniško vrednost novega dela.

Norci dosežejo svoje cilje mnogo lažje kot ljudje zdravega uma. To je zato, ker ne poznajo nobenih moralnih zadržkov: ne sramu, ne resnice, ne vesti in niti ne strahu. — Lev Tolstoj (Dnevnik, 1910.)

Cesarica v nevednosti

JJAPONSKA NI OBSKURNA DEŽELICA, katero poznajo le geografi in včasih študenti pred izpitom, ki potem hitro pozabijo, kar so se naučili. Odkar so se vrata Japonske, prej trdno zaklenjena vsakemu tujcu in vsem tujim idejam odprla, čemur je kmalu sledilo novotarstvo in modernizacija, igra ta dežela vedno tako vlogo, da je ostali svet ne more prezreti. Od leta 1905, ko se je spustila v vojno s carsko Rusijo, se je pa razvila v enega najbolj važnih elementov sedanje zgodovine. Tujji državniki in veliko časopisje se mora baviti z njo kakor z velesilami in na njene korake morajo paziti vsi, ki se zanimajo za velika vprašanja vojne in miru. Naravna posledica je, da privlačijo tudi Japonci, ki vplivajo doma na javno življenje, na gospodarstvo dežele, na njeno politiko, na njeno kulturo pozornost sveta in da se o njih goovri in piše kakor o vplivnih in odličnih možeh in ženah zapadnih narodov.

Japonska je monarhija. Bolj monarhična je kot katera koli država na svetu. Na zapadu, kjer je ostalo le še malo te oblike, je skoraj docela izgubila svoj prvotni pomen. Oče sedanjega angleškega kralja, glavarja največjega imperija je na nekem banketu dejal: "Moj govor ne bo dolg. Mi smo le figure. Imam bratranca, ki je rad govoril in je mnogo, menda preveč govoril. Sedaj nima nikogar več, da bi ga poslušal in si krati čas s tem, da seka drva." V skandinavskih deželah je ustava vladar, kralji pa so tudi le simboli. Vsaka teh dežel bi lahko postala republika, če bi ljudstvo hotelo, ne da bi to povzročilo najmanjšo zmešnjavo v življenju dotičnega naroda. Na Japonskem pa je cesar še vedno bog in vse ustavne oblike niso izpremenile te tradicije kljub vsem drugim mnogoštevilnim in globoko segajočim izpremembam v deželi vzhajajočega sonca. Ime Hirohito sicer ne prihaja toliko v javnost kot na primer Konoje, Macuoka in drugi, to pa največ zato, ker se "božje ime" ne sme po nepotrebnem izgovarjati. Cesar je neodgovoren in zato se ne sme niti vprašati, kaj misli, kaj dela, kakšne simpatije in antipatije ima. Gotovo je res, da so tudi na Japonskem stranke, klike, tajne družbe in da vodijo sedanjo zunanjo politiko militaristi, bilo bi pa napačno

misлити, da je cesar le igrača v njihovih rokah, ali brezpomembna senca kakor je dolgo bil italijanski kralj poleg Mussolinija. Tudi za najbolj zagrižene militariste je cesar vidni bog in o večini njihovih voditeljev se lahko pravi, da bi rajši izvršili harakiri kot pa prišli v očitno nasprotje z mikadom.

Seveda niso zapadne ideje mogle ostati brez vsakega vpliva na japonske nazore in mogoče je, da se čutjo tudi v nekaterih vojaških krogih. Ampak če se, so ostale skrite in preveč nevarno bi bilo, če bi hotele priti do izraza. Božanski značaj vladarja ni v dejanju izpostavljen nobenemu dvomu. To pomeni, da je cesar na strani militaristov in odobrava njihovo politiko.

Njegovo božanstvo Hirohito pa ima tudi ženo in v vsaki evropski monarhiji bi se našel kdo, ki bi vprašal, kakšno je stališče cesarice, kakšne nazore ima, ali kaj vpliva na visoko politiko itd. Če bi Japonca vprašali kaj takega, bi se začudil in najbrže ustrašil. Moral bi biti nevadno liberalen, če bi sploh odgovoril in deloma pojasnil položaj cesarjeve soproge.

Na mlajše ženstvo so zapadne šege dokaj vplivale, tako da se lahko celo govori o emancipiranih Japonkah, ki čitajo časopise, modne revije in evropske knjige, hodijo v kino, se udeležujejo športnih tekem, pilotirajo letala in delajo v industriji, trgovini, na znanstvenem polju in drugod. Kako se ta vpliv opaža v krasni mikadovi palači Jedo? Koliko se je dotaknil cesaričinega življenja?

Odgovor se glasi: Nikakor ne, v ničemer ne, niti za najmanjše spoznanje ne. Cesarjeva soproga ni le ločena od vseh zapadnih vplivov, ampak tudi od vsega japonskega življenja. Tako je bilo, odkar so Japonci imeli prvega cesarja in tako je ostalo do danes. Tudi ona je boginja kakor pramati vseh Japoncev in kakor prava boginja odmaknjena od njih. Zeleni palači se ne more nihče približati za več kot pet milj; tako daleč stoje straže noč in dan in ustavijo vsakogar, kdor bi hotel dalje. V palači sami ima cesarica Nagako celo trumo dvorjank in štirideset osebnih služkinj. Vse dvorno osobje pa je kakor živa stena, ki loči zunanji svet od cesarice bolj skrbno kakor Atlantik Evropo od Amerike.

Vse njeno življenje je absolutno posvečeno njenemu soprogu in gospodarju Hirohitu. Poleg njegove volje in udobnosti se sme zanimati le za pet predmetov: za sonce, cvetlice, ptice, dišave in glasbo. Vse drugo ji je tuje, o vsem drugem sploh ne ve ničesar. Noben list, nobena revija ne pride v njene sobe. Nikdar v življenju ni videla telefona, radio ji je tako neznan kakor starim Rimljanom in če bi ga kdo omenil v njeni navzočnosti, ne bi vedela, o čem govori. Vlade padajo, nove vlade nastopajo, dežela se bolj in bolj industrijalizira in njeno lice se vsled tega spreminja; njej ne pove nihče besedice o tem. Več kot tri leta se njena dežela bojuje s Kitajsko, ona pa ni nikdar slišala o tem. Od jeseni predlanskega leta je svet v plamenih in požar se širi od dne do dne, njej se pa niti ne sanja o tem.

Cesar je edina oseba na svetu, ki jo sme nagovoriti; vsi drugi smejo le odgovarjati, če jih ona nagovori—in ljudje, ki smejo stopiti pred njeno lice, morajo biti člani družin, ki lahko dokažejo ne manj kot dvatisočletno nepretrgano linijo pradedov. In tedaj morajo strogo slediti ceremonijam, ki so natančno predpisane in podedovane skozi vsa dolga stoletja.

Cesar, njegov sin, bodoči mikado, visoki aristokratje in vsi člani radi skrbe za to, da zraka v palači ne okužijo posvetne resnice, kajti med zidovi Jeda je prostor le za vzvišene misli na lepoto in milino.

Trikrat na leto zapusti boginja svojo palačo. Prvič se to zgodi, kadar cesar priredi dvorni sprejem za njen rojstni dan. Ona se udeleži te proslave v beli svileni obleki. Sploh je njena obleka vedno bela, navadno iz najfinjšega muslina. Razen zelo dragocene biserne ovratnice ne nosi nobenih dragotin.

Drugič zapusti palačo v družbi svojega soproga, kadar gresta na letovanje, tretjič pa za zimske počitnice. Zakaj se tak izlet ob njenem načinu življenja imenuje "počitnice," je majhna uganka. Na jugu Japonske ima cesar palačo za taka letovanja in zimovanja in vsa dežela mora biti prepričana, da uživata tam neskaljeno srečo vzornega zakona. Morda je to res, toda večina naših žena bi majala z glavami in bi se dala kaj težko prepričati, da more biti v teh pozlačenih kletkah resnična sreča doma. — Razume se samo po sebi, da je cesarica tudi v tej palači prav tako zavarovana kakor v

Jedu. Tam ima cesar tudi staromodno, a ne staro jahto in na njenem krovu delata izlete kakor da se ponavljajo medeni meseci. Jahto na teh izletih vedno spremlja eden najmodernejših rušilcev japonske mornarice in njegovi topovi odženejo vsak čoln, ki bi prišel v iste vode kakor cesarjeva ladja. Cesarica pa najbrže misli, da služijo mornariški topovi le takim namenom.

Edino zabavo, razen brezpomembnega kramljanja z dvorskimi damami daje cesarici glasba, katero sme uživati v določenih mejah. Kadar ji hoče cesar posebno ustreči, dovoli, da pride v palačo in igra za cesarico starinski japonski orkester, katerega vodi grof Hide-maro Konoje, brat sedanjega ministrskega predsednika.

Na njenem privatnem vrtu se lahko bavi s cveticami, ki jih baje ljubi. V velikih klatkah so vsakovrstne redke ptice, za katere skrbi cela četa služabnikov, ki pa morajo vsi izginiti, kadar je napovedan cesaričin prihod.

Razen tega se bavi z destiliranjem parfumov, za katere rabi cvetlice iz svojega vrta. Poleg palače ima v ta namen majhen laboratorij in to delo baje zelo ljubi.

Tako živi japonska cesarica, boginja, v neznanju, daleč od sveta kjer polje življenje s svojimi radostmi in bolestiti, s svojimi stremljenji in boji. Osemdeset let je tega, kar je Japonska stopila iz svoje osamljenosti in od tega časa je sprejemala eno zapadno novotarijo za drugo. Iz absolutno fevdalne dežele se je izpremenila v polkapitalistično stavbo na fevdalni podlagi, naposled s fašistično povlako. Porod je sledil porodu, novo se zadeva ob staro, vse izpremembe se vrše ob trenju v vsakovrstnih oblikah, slava se mnenja s kriki bolesti, a vse je živa panorama, bujna in pestra, prevzvišena cesarica pa ne vidi ničesar, ne ve ničesar o vsem, kar se razvija pred očmi njenih najpriprostejših podanikov.

V palači Jedo je ohranjena Japonska kakršna je bila, ko se je boginja sonca prvokrat prikazala . . .

Pravnik in zdravnik sta se pričkala, čigav poklic je več vreden. "Saj ne pravim, da so vsi pravnikni sleparji, priznati pa vendar morate, da vaš poklic ne dela angelov iz ljudi." Pravnik je pokimal: "Prav imate, v tem oziru zaostajamo daleč, daleč za vami."

Julkina zmota

E. K.

28.

KO SE JE JULKA zbudila, se ji dolgo ni ljubilo vstati. Sodeč po soncu, je moralo biti pozno. Nič drugega ni bilo treba kot iztegniti roko, pa bi bila lahko pogledala na uro. Pa ni hotela. V postelji je bilo prijetno in lahka ji je bila duša. Čutila se je mlado kakor da so vsa leta, odkar je bila še dekle odpadla in je le presanjala to čudno življenje, ki jo je tako dolgo teplo in oviralo njeno pot. To je bilo pač zato, ker se ji je naposled nasmehnila prava sreča, ki je pahnila v pozabljenje in pokopala vse nekdanje neprijetnosti in grdobne.

Vse? — Snoči jo je neznanec tako nesramno dražil —

Čelo se ji je zmračilo. Zakaj ji prihaja prav sedaj ta mučna epizoda na misel? Zakaj mora v njeno vino vselej pasti nepričakovana kaplja pelina? Nesramnež bi bil moral takoj opaziti, da ima opraviti z damo, ne pa z žensko, kakršno je iskal.

Obrnila se je na drugo stran kakor da bi tam čakale drugačne misli. Pa jih ni bilo. Ta prokleti spomin ji ni hotel iz glave kakor da ima ta dogodek neznansko velik pomen. Pa je bila prav za prav le malenkost.. Če bi se bilo zgodilo kaj takega, dokler je bila Rikova žena, je gotovo ne bi bilo vznemirjalo. Morda, najbrže bi jo bilo ujezilo, ampak pozabila bi brez težave in tako silno je ne bi bilo mučilo kot jo sedaj. Mogoče je, da se je zgodilo kaj podobnega, v spominu ji ni ostalo.

Zakaj jo sedaj tako trapi in noče izgniti?

Naenkrat ji je nekaj zašepetalo: "Zato, ker si bila brezmočna. Nisi ga kaznovala, nisi ga premagala. Če bi bil spoznal in skesano priznal svojo zmoto, če bi bil odšel s povešeno glavo in begajočim pogledom, bi se bila lahko ponosno vzravnala, kolena se ti ne bi šibila in natakarkar te ne bi bil vprašal, ali ti je slabo. Ne bi se ti bilo mudilo domov in noč bi lahko bila še dolga—in lepa . . ."

Da, to je moralo biti. Iz sive megle prihaja nenadoma dogodek, povsem neznatni, pozabljen skoraj tako hitro kakor se je pri-

meril. Bilo je pred leti, o, pred mnogimi leti. V dvigalu. Danes niti povedati ne bi mogla, v katerem poslopju in kaj je imela opraviti tam. Dvigalo se je spuščalo navzdol, to še ve. Bilo je polno, vendar pa ne tako natlačeno, da bi se bili ljudje morali stiskati. Ampak prileteti poleg nje je bržčas mislil, da je to ugodna prilika in se je pritisnil tako, da se je s komolcem dotaknil njenih prs. Bil je grd kakor hudobec in obleko je imel vso pomečkano. Nič ni pri-mišljala. S peto mu je stopila tako trdo na nogo, da je zacvilil in ko je voznik vprašal, kaj se je zgodilo, se ni upal povedati, temveč je le jecljal, da ga je zbolelo v glavi. Njej je tako dobro delo kakor da je našla cekin, a ko je stopila na ulico, ni več mislila na stvar.

Čudno, kako se reči zakopljejo globoko pod spomin kakor da jih ni bilo, pa nenadoma pridejo na dan . . .

Kako, da takrat ni oklevala in je takoj storila, kar je bilo prav. Snoči pa . . .

Oči, ki so se ji bleščale ob onem starem spominu, so se zopet skalile . . . Snoči je bilo vse drugače. Vse drugače. A to le čuti, povedati pa vendar ne bi mogla, kaj in kako je bilo drugače. Brezmočna je bila. Nič drugega ni mogla storiti kot to, kar je storila. In to ji ni dalo zadoščenja.

Kako dolgo jo bo ta prokleta neumnost zdaj preganjala? Vsa stvar je brezsmisla, ni vredna, da bi se sploh bavila z njo. In vendar se ne more ločiti od nje.

Pazi, Julka, da ti ne pride v spomin ob nepravem času, recimo, kadar boš z Lipmanom. Pazi, da te ne pograbi tako močno, da se spozabiš in mu poveš . . .

Ne, nič ni na tem, če gre žena sama v nočni klub. Pa vendar—vendar mu ne bi hotela povedati. Nič ni hudega, če zapleše, kadar ni navzoč, pa vendar —

Hm, ali še nisi premagala starih predsodkov, ki ti jih je nekdanja družba vlila v dušo? Ali res živiš novo življenje, ali ga le igraš? . . .

Sunkoma se je obrnila v postelji.

Kakšna neslanost! Tako živi kakor žene v njenih sedanjih krogih. Tako se obnaša kakor žena s polno mošnjo. Stanovanje ima kakor

gospa Hickney. Šoferja ima. V vseh velikih trgovinah jo poznajo, v odličnih nočnih klubih tudi. Povsod se ji klanjajo. Kakor samim odličnim ženam.

Toda—toda—koliko prav za prav ve o teh ženah? Gospo Hickney pozna. S katero pa se je seznanila, odkar je poročila Lipmana? O, z mnogimi—v nočnih klubih. V samih takih klubih, kamor se skoraj ne upaš brez stotaka v žepu. Take ženske, kakršna je bila nekdanj sama, ne morejo zahajati tja. Zabavala se je z njimi, obnašala se je kakor one, toda v svojo hišo je ni povabila nobena, v njen dom je ni prišla posetit nobena . . .

Še so pravila, katerih ne pozna in ne ve, kje bi se jih naučila. Vprašati pa ne more, ker bi s tem pokazala nevednosti. — Eh, vse to se izpremeni z njeno slavnostjo. Morda je to potrebno, da se začno vrata odpirati. Morda je to tisto tajno pravilo, katerega še ne pozna. Kmalu se zgodi tudi to in tedaj bo res na vrhuncu . . .

Telefon je zaropotal in vzdihnila je. Tako lepo bi bilo, še malo poležati. Toda vražji telefon ne da miru in ne more se pomagati. Najbrže kliče Lipman, da razloži snočnjo odsotnost. Kakor da bi jo to res zanimalo! Oglasiti se pa vendar mora.

Odeli se je z dragoceno jutranjo haljo in prišla za slušalo.

— Halo.

Odgovoril je ženski glas. Začudila se je.

— To je Magda. Magda Browney.

— Da? Odpustite, ne spominjam se.

— Ne, gospa Lipmanova, ne poznate me.

Vaš soprog vam najbrže nič ni povedal.

— Moj soprog?

— Da. Jaz sem njegova prva tajnica.

— O! —Ne, nič mi ni omenil.

— Ne čudim se. Hotela sem vas nekaj prositi.

— Kaj bi to bilo?

— Gospod Lipman je pravil, da boste imeli veliko domačo slavnost.

— Da. Res je.

— Govoril je o tem; mnogo je govoril. Torej je hotel, da bi vedela. To je naravno, kajne?

— Seveda je. Toda kaj se to mene tiče?

— Toliko je govoril, povabil me pa ni.

— O!

— Lahko bi si bila mislila, da gospod ne

vabi ženskih. Naravno, to je vaša stvar.

— Torej bi radi, da bi vas povabila.

— Ni vam treba nič skrbeti, gospa. Moje obleke so v redu in obnašati se znam kakor vsaka dama.

— Nisem hotela reči —

— Imela sem visoki trgovski tečaj in tam smo imeli socialno življenje.

— Ne dvomim, nikakor ne dvomim. Vi bi res radi prišli na našo malo zabavo? Veselilo bi vas?

— O, ne bodite tako skromni, gospa Lipmanova. Pa tudi če bi bila res le majhna zabava, bi rada prišla. Pa bo velika. Če morda ne veste, vam lahko povem.

— Kako pa veste?

— O, gospod Lipman je povabil toliko znancev! In prepričani bodite, da pride vsak, kdor bo le mogel.

— Verjamem, verjamem. Torej če želite, ste povabljeni.

— Ampak vabila nimam.

— O, seveda. To morate imeti. No, dam ga svojemu možu in on vam ga lahko izroči v pisarni.

— M-m—to—to ni pisarniška zadeva. Ali ne bi bilo bolje, če bi mi ga poslali po pošti?

— Lahko storim to. Ampak bolj enostavno bi bilo.

— Gospodu Lipmanu morda ne bi bilo prav. Lahko bi pozabil, spomniti ga pa ne bi mogla. Ko razpošiljate toliko drugih vabil, sem mislila —

— Dobro, dobro. Zapišem si vaše ime. Ali naj vam pošljem v pisarno?

— Bolje bi bilo na dom. Stvar ni poslovna. Povem vam naslov—

Julka si je zapisala ime in naslov, Magda se je zahvalila z mnogimi besedami in razgovor je bil končan.

Julka se je začela oblačiti in zavedla se je lakote. Kakor je prej imela časa na pretek, se ji je sedaj mudilo. V lednici so bile sicer razne mrzle jedi, toda njej se je hotelo pred vsem kave, torej je morala v gostilno. Lahko bi si jo skuhala, toda tega ni bila več vajena. Ker sta le izjemoma kdaj večerjala doma, ni bilo vredno, najemati kuharico. Nihče v hiši je ni imel, ker je bila urejena kakor hotel. V pritličju je bila velika obednica in nekoliko sob za majhne družbe. Če pa je kdo hotel, je poklical in prinesli so v stanovanje, kar koli je

hotel: steklenico mineralne vode, ali pa popolno kosilo za toliko oseb, kolikor je bilo naročeno. Za take slučaje so imeli natakarje, sluge, ki so pospravljali posodo, sploh vse, kar je bilo potrebno. Kuhinje v posameznih stanovanjih so bile vsled tega skoraj nepotrebne, kuharji in kuharice pa še bolj.

Medtem ko se je Julka pripravljala, je mislila na razgovor z Lipmanovo tajnico. Na stvari ni bilo nič posebnega, pa vendar je bila nekam čudna. Zakaj je Lipman ne bi povabil? Zato, ker je njegova uslužbenka?

Morda. In morda ima prav. In sama se je morda prenaglila. Toda sedaj, ko ji je obljubila, ne more preklicati. Ne bi vedela, kako opravičiti preklic. Pa kaj! Dekle pravi, da se zna obnašati in to je prav lahko mogoče. Tako kakor se obnašajo dame v nočnih klubih, se hitro nauči. In njena obleka, pravi, je tudi v redu. Hm — s plačo tajnice . . . Morda ji jo kdo kupuje. To menda ni nič nenavadnega. Ampak kdo se zmeni za to, če ne pride do javnega škandala? Če bi bilo kaj takega, je Lipman gotovo ne bi pridržal v službi.

Vse eno bi morda bilo bolje, da ne bi bila tako hitro pritrdila. Ampak zdaj je, kar je. In dekle jo je spomnilo, da mora naročiti vabila. — A za koga? — Čas hiti, hiti. Nič drugega ne kaže, kot da pojde nekoliko večerov v razne nočne klube in vpraša vsako, s katero se je tam seznanila, za naslov. Potem pa pošlje vsem vabila. Če mimogrede omeni, da ji je gospa Hickney obljubila, bo že to zaleglo.

Naposled je bila gotova s svojo toaletto. Še enkrat se je ogledala v zrcalu, potem se je odpravila.

V salonu je bila žena, ki je prihajala pospravljat.

“O, Lena! Vi ste tukaj?” se je začudila.

“Da, gospa. Skoraj sem opravila. In tudi čakati sem hotela na vas.”

“Ali kaj želite?”

“Jaz? Ne, ne. Ampak sel je bil tukaj; veste, eden tistih fantov, ki se lahko najamejo v brzojavnem uradu.”

“Prinesel je brzojav?”

“Ne, gospa; pismo. Na mizi je.”

Najbrže bo Lipman zopet zaposlen, je pomislila Julka. Toda ko je pogledala omot, so se ji oči zakresile. Bilo je od gospe Hickney. Hitro je prerezala omot, vzela pismo iz njega in nehote najprej pogledala podpis. A podpisa-

na ni bila gospa Hickney, temveč njena socialna tajnica.

No, seveda. Saj ji je dejala, da mora povedati tajnici. To je tudi nekaj, česar še nima in kar je menda v višji družbi potrebno — socialna tajnica. Dama ne piše sama pisem. Dama ne vodi seznamov o sestankih, posetih in vsakovrstnih socialnih funkcijah. Za to je tajnica. Stavim, da včasih bolje razume take reči kot njena gospodinja.

No, pa kaj piše lepega? Nič lepšega že ne more biti od tega, kar ji je gospa Hickney sama pravila.

Torej —

Cenjena gospa Lipman: —

Gospa Hickney mi je naročila naj pregledam seznam njenih angažmanov in zapišem vaše ime v koledar za dan vašega sprejemanja. Kot se razume, sem to storila.

Gospa Hickney — ne da bi hotela reči kaj neprijetnega o svoji gospodinji, ampak vendar lahko povem, kar sama priznava — je precej pozabljiva in s svojo veliko dobrodušnostjo spada med tiste ljudi, ki nikdar ne znajo reči “ne.”

Toda mogoče je, priznali mi boste in ne boste mi zamerili, le to, kar ni nemogoče. Ko sem pregledala koledar, sem jo morala vprašati, ali bi bilo mogoče, da bi bila na štirih krajih obenem. Pritrdila je, da ni diktator, o katerih pišejo, da so jih včasih videli na štirih ali petih krajih obenem. Gospa Hickney je duhovita in rada dela dovtype.

Bilo mi je, zagotavljam vam, skrajno neprijetno, a po tem, kar sem povedala, vam bo gotovo razumljivo, da nisem mogla storiti nič drugega kot vprašati jo, kako bi mogla biti osebno pri vas, ko sem za isti dan morala črtati za prej dva druga imena, ker ima po pravici in po vseh konvencionalnih pravilih prva obljuba prednost pred vsemi drugimi.

Gospa Hickney se je začudila, ker je pozabila, da je toliko obljubila, ampak to izvira, kot sem že omenila, iz njenega mehkega srca. Vendar se je rešila iz zadrege in vprašala, kako bi se dalo urediti, da bi sicer izpolnila prvo obljubo, pa si vendar na kak način utrgala toliko časa, da bi se vsaj za pol ure pokazala pri vas. Reči moram, da je šlo to tudi meni po glavi, posebno ko sem opazila, koliko ji je ležeče prav na vašem vabilu.

Žal, da njena želja ni pomagala nič več

od moje. Gospa in gospod De Lavais živita namreč, kar vam je nedvomno znano, na svoji posesti Sunny Hill v državi New Jersey in gospa Hickney se bo morala, da ne naredi vtisa nevljudnosti, odpeljati tako zgodaj, da največja iznajdljivost ne pokaže možnosti kakšnega drugega koraka.

Verjemite mi, cenjena gospa, da je bila gospa Hickney nesrečna, ko je prišla do tega neizogibnega zaključka, jaz pa še nikdar ni-

sem imela tako težke naloge kot jo imam, ko vam moram sporočiti to nam vsem neizrecno neprijetno vest.

Sprejmite...

Julki so omalmile roke in morala je sestiti, da se ni zgrudila. Udarec jo je zadal kakor bet po glavi. Bilo ji je kakor da se je zrušil svetli hram, ki ga je gradila. Njena lakota je bila pozabljena in srepa je zrla v nič.

(*Dalje prihodnjč.*)

Gora smrti

MMORDA SE BODO NEKATERI naših čitateljev še spominjali igre "Bird of Paradise," ki je v zadnjih letih prve svetovne vojne slovela po Ameriki in močno privlačila ljubitelje gledališča, deloma zaradi bujne romantike, deloma pa zaradi eksotičnosti havajskih krajev in šeg. Končala se je stvar s tem, da je havajska princesa, ki je nekoliko let srečno preživela z Amerikancem v zakonu, naposled spoznala, da ga Amerika vendar bolj mikata kot ona in je kot prostovoljna žrtev bogovom skočila v živ ognjenik.

Na Japonskem imajo več vulkanov kot na havajskih otokih in eden med temi je Mihara na otoku Ošima. Od tam so zadnja leta prihajala poročila, ki človeku nehote kličejo v spomin finale prej omenjene romantične drame. Ampak razlika je v tem, da se je skok havajske princese izvršil le na odru in je to dejanje bilo izredno, medtem ko skačejo Japonci v resnični ognjenik in da je stvar postala tako rekoč navadna.

Začetek je baje storila neka deklina, Kijoko Macumoto, ki se je naveličalo ali ustrašilo življenja, še preden je postala žena. Zaupno je povedala neki prijateljici, kako se počuti v življenju in kako namerava izbegniti težave tega sveta, katere si je pač morala slikati v zelo temnih barvah. Dva dni pozneje sta se obe dekleti odpeljali z ladjo Kiki Maru do otoka Ošime. Prihod dveh devetnajstletnih deklet ni nikogar iznenadil in tudi se ni nihče čudil, da sta jo takoj mahnili proti ognjeniku in začeli plezati po hribu, pokritem s posušeno lavo kakor z divjimi temnimi skalami. Saj ni bilo na pustem otoku nič drugega, zaradi cesar bi človek prihajal tja. Ognjenik pa je imel

precej privlačnosti in vsako leto je prišlo par sto potnikov, gledat v skrivnostno, zadimljeno globočino kratra. Ti dve dekleti sta pač tudi prišli iz radovednosti kakor drugi turisti.

Toda bilo je vendar malo drugače. Prišli sta na vrh. Iz jame so se dvigale žveplene sople, skozi katere ni bilo mogoče videti do dna. Včasih je v globočinah zabobnelo in zemlja pod nogami se je stresla kakor ob potresu. Na licih deklet ni bilo opaziti nobenega razburjenja, podobni sta bili dvema maskama. Orientalci, zlasti pa Japonci so znani, da znajo zatajevati svoja čustva in tujec bi mislil, da jih sploh nimajo. Pristopili sta prav do roba ponora in se druga drugi poklonili. To je bila formalnost slovesa. Takoj nato je Kijoko Macumoto razkrilila roke in skočila v žrelo...

Našemu človeku se mora vse to zdeti čudno, če ne naravnost neverjetno. Najbolj nerazumljivo mu bo menda to, da ni prijateljica storila ničesar, da bi odvrnila tovarišico od samomorilnega namena. Vsak Evropejec ali Amerikanec bi storil to, razen če bi natančno vedel, da je vse govorjenje o samomoru le prazno besedičenje. Japoncu pa bi bilo nerazumljivo, če bi kdo storil to, kar se nam zdi naravno. Smatral bi tako ravnanje za nedostojno, kajti o samomoru imajo pač svoje posebne pojme, četudi ga državni zakon prepoveduje. Stare šege so močnejše od novih zakonov.

Ko so v Tokiju zvedeli, kaj se je zgodilo na otoku Ošima, so vsi časniki pisali o dogodku kakor o junaškem dejanju. Prinašali so dolge članke, sliko prijateljice, ki je bila priča smrtnega skoka, fotografijo ladje, s katero je samomorilka odšla na zadnjo pot in podajali

so tudi sliko ognjenikovega žrela. Skoraj preko noči je gora Mihara zaslovela po vsej Japonski.

Časnikarji so pač mislili le na "cirkulacijo" in njihove tiskarne so imele dela čez glavo. Nihče pa ni mislil na učinek, katerega porodi senzacijska reportaža. Ljudska domišljija je čudna stvar in največji psihologi še niso prodrli v vse skrivnosti človeške duše. Ošima je nenadoma postal romarski otok. Število turistov se je podvojilo, potrojilo, podeseterilo in kmalu je bilo tako, da skoraj ni minil dan, ne da bi bil kdo končal svoje življenje v ognjeniku Mihari. Kmalu so začele krožiti fantastične vesti, oživele so vraže in pletle so se vsakovrstne legende. Med drugim so pravili, da so se slišali glasovi Kijoke in drugih, ki so ji sledili, iz soparnih globočin. Drugi so trdili, da so videli človeške sence plavati v ognjenikovem dimu.

Kdo ve, kaj bi bila razgreta fantazija še privlekla iz ognjenega brezdna, če ne bi bil neki tokijski list z najdebelejšimi črkami naznanil, da bo uganka Miharinega žrela kmalu znanstveno rešena. Poseben raziskovalec se bo—je bilo napovedano—spustil v globočino in potem objavil resnico o gori samomorov v listu. (Tudi to bi seveda moralo biti izvrstno za cirkulacijo.)

Kmalu so izvršili priprave za to pot v podzemlje. Ob robu žrela so zgradili oder z vretenom, na katerem je bilo navitega več kot tisoč čevljev močnega kabla; na tem je bila pričvrščena primerno velika kletka in ko je bilo vse gotovo, je stopil vanjo pomožni urednik Ivata, potem ko se je s slovesnimi pismi poslovil od svoje žene in drugih sorodnikov.

To sicer ni bilo prvo raziskovanje vulkanskega žrela, ampak v Tokiju, ali vsaj pri dotičnem listu najbrže niso nič vedeli o prejšnjih podobnih poizkusih z drugimi ognjeniki. Zdi se, da je bila vsa stvar precej primitivno zasnovana in da je bilo nezadostno poskrbljeno za varnost raziskovalca. Vsekakor je moral poskus biti sličen strašnemu doživetju iz hudih sanj. Ko se je kletka spuščala v žrelo, je vtonila v sikajočih temačnih soparah, ki so ovirale dnevno svetlobo in zavijale scenerijo v neprijazen polmrak. Zdelo se je, da se stene stiskajo in postaja jama tesnejša. Od časa do časa so se slišale eksplozije, ki so bile dovolj močne, da so ga vrgle iz ravnotežja. Ko je dospel

približno šest sto čevljev globoko, je opazil na neki plosnati skali bled predmet v grotesknem položaju; moralo je biti pobito telo kakšnega samomorilca. Kletka se je spuščala dalje in ta prikazen mu je izginila izpred oči. Toda zdelo se mu je, da leži na vsaki izbočeni skali podobno človeško telo... Eksplozije so rahljale kamenje v jami in včasih je kakšna skala padla blizu njega, tako da je ves čas bil v nevarnosti. Bilo je kakor v nekaterih prizorih Dantejevega pekla. V globočini kakšnih tisoč dvesto čevljev se je ta čudna pot končala. Kletka je nasedla na skalo, s katere se Ivata ni mogel odmakniti. Vrh tega je bila nevarnost, da se kabel, ki se je drgnil ob ostro skalo pretrga. Kakor da to ni bilo dovolj, je začel aparat s kisikom puščati in lovila ga je omotica. Komaj še pri zavesti je dal znamenje, da ga dvignejo.

Vsega skupaj je bil petdeset minut v žrelu in zdravniki, ki so ga takoj preiskali, so rekli, da bi bil izgubljen, če bi bil ostal še petnajst, morda le še deset minut v peklenskem žrelu. Tako je gora Mihara ohranila svoje skrivnosti.

To je bilo pred skoraj osmimi leti in od tistega časa je več kot tisoč romarjev izginilo v ognjenem brezdnu.

V tem času se je otok tako izpremenil, da ga človek, ki ga v teh letih ni obiskal, ne bi spoznal. Samomorilci so prinesli na Ošimo—prosperiteto. Nikdar se maloštevilnim prebivalcem ne bi bilo sanjalo, da pridejo na otok kdaj tako "dobri" časi. Turisti so sicer tudi prej prihajali, toda lahko bi jih bil preštel—kot se pravi—na prste. In če je kdo zapravil kak jen, se to pač ni poznalo. Sedaj jih pleza vsak dan po sto, pogostoma tri, štiri sto in več na goro in marsikateri izmed njih prihaja s perverzним upanjem, da bo na vrhu priča kakšnega samomora. Preden je Mihara zaslovela zaradi samomora dekleta Kijoke Macumote, je bila na otoku ena sama gostilna in še ta ni bila nič posebnega. Sedaj jih je dvajset in vse baje delajo dobre kupčije. Dva fotografa sta prej komaj za silo životarila; sedaj se jima jih je pridružilo pet in štirideset in vsi so zaposleni. V štirinajstih hotelih je prostora za tisoč pet sto gostov in v nekaterih se najde najmodernejša oprema, vsi pa so vsaj udobni; pred tistim "slavnim" dnevom je bil hotel na otoku neznan. Če niste hribolazec, vas ponese konj

ali velblod na goro, zgradili so pa tudi cesto in če se rajši vozite, vam je vsak čas taksi na razpolago. Če pa imate športno žilo, se lahko vrnete v dolino na smučarskih saneh. Razglednice lahko kupite prav na vrhu hriba, kjer prodajajo tudi vsakovrstne druge "spomine" za petkratno ceno, ki bi jo plačali v Tokiju ali v Jokahami.

Najboljše merilo za razliko med nekdanjim in sedanjim časom daje parniška družba. Pred osmimi leti je imela eno starinsko ladjo, ki je več kot zadostovala za ves promet. Danes ima dvajset modernih bark in najbolj luksuriозна plove izključno med Tokijem in otokom Ošima; daljava znaša okrog petdeset milj. Druge imajo daljša pota, toda vse se ustavljajo na otoku.

Omenili smo že, da je samomor na Japonskem nezakonit, dasi menda ni v nobeni deželi toliko prostovoljnega umiranja kot tam. Vlada se v prejšnjih časih ni dosti zmenila, če je kdo storil "hara-kiri" ali na drug način končal svoje življenje. V višjih krogih so si pač navadno razparali trebuh in tradicija iz sive davnine je za to predpisovala posebno ceremonijo. Sedaj pa se zdi, da je vlado zaskrbelo. Naravni smrti pomaga vojna na Kitajskem dovolj. Vsaka ladja, ki pride od tam, pripelje znane škrinjice z ostanki padlih vojakov in procesije s temi zabojčki ne vplivajo na moralo prebivalstva tako kakor bi bilo sedanjim gospodarjem dežele všeč. Vpričo tega ni naraščajoče število samomorov nikakor povzbujajoče znamenje, zlasti ker so med samomorilci včasih tudi mladeniči ali možje, ki bi lahko našli smrt od kitajskih krogel ali bajonetov. Vlada je zategadelj storila marsikaj, da bi zajezila naraščajočo strujo samomorilskih romarjev. Doslej so bili vsi njeni poizkusi brezuspešni. Sedaj pa je našla sredstvo, od katerega si obljubuje mnogo boljši rezultat. Parniški družbi je namreč naložila, da sme prodajati samo povratne listke onim, ki se vozijo na otok.

Nam bi se taka procedura zdela smešna. Ampak treba je poznati Japonce in od vlade bi se smelo pričakovati, da jih pozna. Zdi se, da ti ljudje ne marajo kupovati listkov, katerih ne bodo rabili. Imenujmo to ekonomijo ali skopuštvu, dejstvo je, da je ta ukaz že prinesel nekaj uspehov. Res je, da našega človeka, ki je

za trdno sklenil, končati svoje življenje tistih par desetih, ki bi jih moral plačati več za povratni listek ne bi zadržalo, kajti kadar je mrtev, je razlika cene za navaden in za povraten listek brez pomena. Očividno pa hodijo japonske misli po drugačnih potih. Drugačnega pomočnika pa je vlada dobila v osebi majhnega, skoraj vedno se smehljaajočega moža z očali na nosu in Chaplinovskimi brki pod nosom, ki se imenuje Ivasa in je policijski načelnik na Ošimi. Da se smehlja, ne pomeni nič po naših nazorih. Japonci se smehljajo, kadar se pomenkujejo z največjim sovražnikom, kateremu pripravljajo past, kar pa ne pomeni, da se ne smehljajo tudi takrat, kadar so resnično dobre volje. Ivasa pričakuje vsak parnik, ki pripelje izletnike na otok. Ko prihajajo z ladje, jih ostro opazuje. Prepričan je, da ima oko, ki prodira v duše. Če kaže kdo nenavadno veselost ali pa, če je videti potrč, ga Ivasa ustavi in aretira. Taki ljudje so zadržani, medtem ko policija poizveduje o njihovih razmerah. In kaj se zgodi z njimi, če pride policija do prepričanja, da so hoteli na goro, ne pa nazaj? — Nič drugega ne kot da jih odpeljejo na ladjo, da se vrnejo, odkoder so prišli. Če so med njimi taki, ki so res nameravali izvršiti samomor, so ozdravljeni in ne pridejo več z enakim namenom na otok. Tudi to je posebnost japonske psihologije: če je kdo storil vse, kar je v njegovi moči, da izvrši samomor, pa druga sila prepreči izvršitev, je po njegovem spoznanju časti zadoščeno prav tako, kakor če bi bil izvršil svoj namen.

Nikakor se pa ne more reči, da je vlada s temi sredstvi dosegla popoln uspeh, kajti število samomorov v ognjeniku se je sicer nekoliko znižalo, izginilo pa ni. Če bi vulkan izgubil svojo privlačnost, bi bilo na otoku veliko žalovanje, kajti s tem bi se posušil vir dobičkov in Ošima bi zopet postala puščava, kakršna je bila, preden ji je Kijoko Macumoto prinesla slavo in prosperiteto. In v sedanjem času kitajskega "incidenta" je malo podjetij tako blagoslovljenih kakor hoteli in gostilne, lastniki taksijev in osedlanih konj, fotografskih ateljejev in trgovin s suvenirji na Ošimi, da ne pozabimo na parniško družbo, ki je pod Goro smrti našla zlat rudnik.

Čudni so včasih viri biznisa v naši družbi...

Maščevanje

Drama v enem dejanju

SPISAL ETBIN KRISTAN



OSEBE:

KNEGINJA TRUBNOVA rojena Zora Beličeva, 27 do 28 let stara, lepa ženska južno slovanskega tipa, mirnega vedenja, katero pa v momentih ne more nadvladati pri-tajevane nervoznosti. Ko spozna svojo zmoto, pa prekipi strast z vso silo in prebije lupino kakor eksplozija.

ELMA WOODCART, 25 let stara Zorina prijateljica, ki uživa v omalovaževanju življenja, dasi tli pod plastmi ironije, površnosti in ljubezni do lahkih užitkov dosti čustvenosti.

KATJA, Zorina služkinja, 30 let, Rusinja. Ljubi svojo gospodinjno, ki ji dovoljuje mnogo svobode v občeivanju.

MILAN TRESAR, 35 leten zgodovinar in starinar po nagonu, a slikar proti svoji volji. Globok v mislih in občutkih; edino mogočna ljubezen do Zore je sposobna, da mu zamegli razum.

IVAN NIKOLAJEVIČ ČIBJAKOV, 40 leten Rus, cinik, a brezodporno podvržen svojim strastem.

PROFESOR FRANK DRESSOL, 65 let, umirjen po-znavalec človeške nature. Nacijonalno znan učenjak.

Godi se v predvojni dobi.

Zora živi v New Yorku, kjer ima v najemu nekoliko sob v otmenem hotelu "Washington." V njenem parlorju (salonu) se odigrava dejanje.

ZORA in ELMA

sedita, prva na naslanjaču, druga na zofi. Na nizki mizici je samovar, čajna posoda, za-kuski.

ELMA—O kneginja, jaz sem hvaležna za vsako šalo. Pravijo, da so Amerikanci najresnejši ljudje na svetu. Ne vem, ali imajo prav ali ne. Toda če je na tem kaj resnice, tedaj je morala biti velikanska pomota, da sem se rodila v tej deželi, v kateri je vse "business." Za vse to nimam niti trohice smisla. Za božjo voljo, ali je življenje sploh kaj drugega, kakor brezmerna šala?

ZORA—Ne vem. Tudi če ne jemljemo v poštev tistih ljudi, ki sploh ne morejo prenašati šale, bi se mi zdelo, da greste predaleč. Ako sodim po sebi, bi morala reči, da je življenje dokaj resna reč, tako resna, da včasih boli. A tudi šala pogostoma zaboli.

ELMA — Pravijo tako. Toda kako bi to moglo biti res? In kaj naj bi tedaj počela jaz, ki sem bila rojena le za luč in razposajenost? Če se ljudje pregoste krvi zvišajo pod šalo in je ne znajo odpuščati, je moje zdravilo to, da se ne menim za zamere. Če bi se, bi morala pobegniti tja, kamor še ne pridemo z nobenim

letalom, na Mars, na Venero. Vi, kneginja, se-veda niste tako polni kislice kakor naši večni računarji, toda življenje, se mi zdi, jemljete vendar zelo resno, preresno.

ZORA — Ne vem, kaj bi dejala. Nisem tako srečna, da bi samo sebe dovolj poznala.

ELMA — Pa se trudite, da bi rešili uganke svoje individualnosti in uganko takozvane-ga življenja. Toda verjemite mi, da ni vredno. Tudi jaz ne vem mnogo sama o sebi. Gotovo je le to, da sem, kar pravijo, površna.

ZORA — O, nikar se ne obrekujte.

ELMA — Ne, površna sem. To mora biti prava beseda. In zadovoljna sem, da je tako. Kaj pa naj bi bilo iz mene, če bi morala vrtati po svoji ubogi dušici in precejati vsako dogod-bico kakor pesek, v katerem se pričakuje zla-to? Ali se vam to zdi zabavno?

ZORA — Ne pravim, da je zabavno.

ELMA — A po zabavi sploh ne stremite. Povejte mi, ali vas je življenje kdaj tako mo-čno ugriznilo?

ZORA — O, najbrže je le komedija in jaz imam premalo humorja. To utegne biti zato, ker se je šala včasih odigravala na moj račun.

ELMA — Pozabila sem, da prihajate iz Rusije. Gotovo ste bili nihilistka.

ZORA—Nisem se ukvarjala s politiko. Nisem imela ne časa, ne prilike, ne nagnenja za to.

ELMA — Odpustite, nisem se domislila, da ste kneginja, pa je bilo najbrže narobe. Ni-hilisti so vam nemara nastavljali pasti. Ali tudi to bi moralo biti zabavno.

ZORA — Nobena taka zanimivost ni spo-jena z mojo usodo. Vedeti morate, da nisem bila rojena niti v Rusiji, niti v knežji palači.

ELMA — Pri nas verujejo, da je največ vredno, kar človek sam naredi iz sebe.

ZORA—V Rusijo sem prišla kot domača učiteljica. Vidite torej, da je moje poreklo do-sti skromno.

ELMA — Pa ste vendar postali kneginja. Na li to dovolj zadoščenja?

ZORA — Ali tudi vi, kot hči te dežele, obožujete naslove?

ELMA — Meni ne gre za naslov. Zanimivost je v dogodbi. V stvari je pač moralo biti kaj romantičnega. Seveda se je knez strastno zaljubil v vas.

ZORA — Sama razočaranja imam danes za vas. Nobene romantike ni bilo in vse je bilo zelo prozaično. Knez je bil pohabljen. Vsa njegova zabava je bila v šahu in v knjigah. Priporočena sem mu bila in prišla sem v njegovo hišo, da sem igrala z njim in mu čitala. Ni bilo težko, služiti si kruh na ta način. Le to je bilo, da smo živeli na deželi.

ELMA — Vi pa ste seveda hrepeneli po mestu.

ZORA — Po mestu . . . Po—sama ne vem, po čem.

ELMA — Po življenju.

ZORA — Samotno je bilo. In nobene izpremembe. Življenje je bilo kakor step, ki se je širil okrog dvorca na vse strani do kraja obzorja. Po petih letih sem mu povedala, da so mi ponudili v Odesi mesto, ki bi mi ugajalo. Knez se je kar ustrašil. Privadil se je bil namreč moji družbi in lahko si mislite, kaj pomenijo navade starim ljudem. Njegovo stanje se je bilo poslabšalo. Bal se je, da ne dobi izlaska nadomestila. Bal se je samote. Tako mi je ponudil poroko. Bila je kupčija. Nekaj časa sem se res obotavljala. Ne glede na moralne pomisleke, zakon brez ljubezni ne more biti mikaven. Naposled pa sem vendar odnehala in—sodite me, kakor hočete—sebičnost je bila glavni motiv.

ELMA — Jaz ne znam sodite posebno strogo. Bogastvo je navsezadnje prijetno.

ZORA—Da. Pa tudi bogastvo samo na sebi me ne bi bilo mikalo.

ELMA — Na tem svetu je denar mogočen ključ.

ZORA — To je tisto. V moji duši gori nekaj strašnega, kar zahteva izpolnitev, nekaj, česar ljudje najbrže ne bi razumeli, kakor jaz ne razumem hrepenenja po slavi ali pa vojaškega ponosa. Kar izjeda meni dušo, se bo drugim ljudem zdelo smešno ali pa pregrešno, a meni ne daje miru in dokler ne opravim, bom nesrečna.

ELMA — Mogoče, da bi bilo vendar kaj vredno, če bi bilo v mojem življenju kaj tako dramatičnega.

ZORA — Denar je sredstvo za moj namen in zato sem postala kneginja. Lahko mi torej verjamete, da se zaradi tega ne počutim nič manj plebejsko. Toda za kneza je bilo že prepozno. Jutro po poroki ga ni bilo k zajtrku in ko so šli gledat, so spoznali, da ne potrebuje na tem svetu ničesar drugega več kakor pogreb.

ELMA — Umreti v takem trenutku je pač neumno. In kaj morete pričakovati od usode, ki se tako sadistično igra z ljudmi? Bogovom ne morete nič zaupati. Ugrabite jim danes, kar morete, zakaj jutri vas nemara oni prevarijo.

ZORA — Nihče se ne bi bil mogel veseliti ob taki smrti. Res pa tudi ne bi bilo, če bi dejala, da me je premočno potrla. Saj ga nisem nikdar videla zdravega.

ELMA — A sedaj, ko ste prosti in neodvisni, bi morali porabiti svojo svobodo. Uživati bi morali. Koliko prilike je za to že v New Yorku! In ladje plujejo odtod po vsem svetu in vaša lepota bi omamljala moške med belci in Mongolci . . . da, res, zaljubiti bi se morali. Le zaljubiti, ne utopiti se v ljubezni. Nič demonskega, nič tragičnega, nič takega, da bi moglo ogroziti vašo svobodo.

ZORA — Vi verujete v svobodo? Jaz ne. Kakor mora magnet privlačiti železo, tako mora veša leteti k luči in tako moram jaz slediti klicu, ne da bi mogla presoditi, ne da bi se mogla upreti.

ELMA — Nočem se vsiljevati v vaše skrivnosti, a pravim vam še enkrat: Pobegnite. Pustite vse, kar vam je zoprno. Kupite si jahto, najmite si kapitana, pa zajadrajte po morju, dokler ste mladi. In zaljubite se. Mimogrede—ali ste bili dostikrat zaljubljeni?

ZORA—Enkrat sem se zaljubila, draga Elma, enkrat.

ELMA — Oj! To mi zopet zveni nekam preravno. Če se žena le enkrat zaljubi, je zelo verjetno, da je v tem več kakor zaljubljenost.

ZORA — Prav lahko, da je tako. Le slutiti morem, kaj imenujete vi zaljubljenost. Mene je osvojilo kakor kadar so zadnje sile vojske izčrpane in mora povesti glave in kapitulirati. Le da se je zgodilo nenadoma. Boj je bil besen, a kratek. Misli sem, da se dvema bogovoma ne more služiti. Ali megla je padla na misli, volja se je razblinila, vse je minilo in ljubezen je zmagovito zavihrala s svojo za-

stavo. In priznala sem si, da sem premagana.

ELMA — Hm, temu res ne pravim zaljubljenost.

ZORA — In vsa trpkost izgubljenega boja je skopnela, ko je nekaj neskončno blagega prepojilo mojo dušo in se mi je zazdelo, da je v moje življenje prišla sreča. Zakaj po njegovem vedenju sem sodila, da so v njegovem srcu enaki občutki.

ELMA — In kaj se je zgodilo?

ZORA — Sreča! Kakšna prazna pena za plitke pesnike, ki potrebujejo lepo doneče besede brez vsebine! Sreča! In prokletstvo . . . Prav ko se mi je zazdelo, da sem se vsa prejšnja leta varala in je ves svet bil poln cvetja in glasbe in obljub, sem spoznala, da je vsako povzdignjenje le za to, da pademo tem globokeje v prepad. Zvedela sem, da je mož moje ljubezni prav tisti, ki ga je moje sovraštvo iskalo ves čas.

ELMA — Ali je to mogoče? Da se resnično dogajajo take reči . . .

ZORA — Kakor v romanih, kaj? . . . Dogajajo se, draga moja in zaman vprašujemo, kakšen pomen in kakšen namen imajo vse te muke.

ELMA — In tedaj se je seveda zopet vnel starodavni boj med ljubeznijo in sovraštvom.

ZORA — Nič boja ni bilo. Sovraštvo je vedno močnejše od ljubezni.

ELMA — In pravite, da ga morate sovražiti?

ZORA — Prav zato, ker je sovraštvo najabsolutnejši despot. Vsak odpor zoper njegova povelja postane smešen.

ELMA — Tako ste torej žrtvovali ljubezen na oltarju Molohovem. Pa potem?

ZORA — Potem sem se z vnemo lotila dela, katero mi je ukazal silni gospodar.

ELMA — Ljubezen pa je pokopana in pozabljena.

ZORA — Pokopana kakor mrlič. Pozabljena? . . . Če bi mogla to trditi! . . . Spomnite se, da je to bila ljubezen. Moja edina ljubezen. In tudi mrlič nam ostajajo v spominu.

ELMA — Če bi bila jaz na vašem mestu, bi poštropila grob in tedaj bi se zasmejala, da bi se ves New York spogledal. In kupila bi jahte in odplula daleč tja, kjer ne bi grob imel nobene moči.

ZORA — A kaj bi bilo z mojo nalogo?

ELMA — Z delom sovraštva, mislite?

Tam, kjer cveto lotusi, bi tudi ta spomin zalpal.

ZORA — Beg maščevanja vas nikdar ni imel v svoji oblasti. Če bi odjadrala na drugo stran Hesperidskih vrtov, mu ne bi ušla.

*

KATJA (vstopi) — Gospod Tresar je vprašal, če bi ga mogli sprejeti.

ZORA (Elmi) — Vidite, to je tudi eden, ki se ne zna smejati.

KATJA — Pa bi znal biti vesel kakor ptič ob poletnem jutru nad žitnim poljem.

ZORA — Preveč modrosti je včasih v tvoji glavi, Katja. (Elmi) Ali bi vas motilo, če ga sprejemem?

ELMA — Zanimiva družba me nikdar ne more motiti.

ZORA — Slišala si, Katja.

KATJA — Z veseljem mu odprem vrata. (Odide.)

*

ZORA — Katja bi mi včasih rada kazala pot, pa ne ve, da si niti sama ne more izbirati steze skozi življenje.

ELMA — Videti je, da ima simpatije do tega gospoda . . .

ZORA — Tresarja. Da. Vsa polna je simpatij in antipatij.

ELMA — In vi ji dovoljujete, da jih vse svobodno izraža.

ZORA — Zakaj ji ne bi pustila tega malega veselja? Ne zaleže itak nič.

ELMA — Ali je to tisti Tresar, ki danes odpira razstave?

ZORA — Da, v dvorani na petem nadstropju, prav tukaj v hotelu.

*

MILAN TRESAR (vstopi in se pokloni.)

ZORA — Dobro došli, gospod Tresar.

ELMA — To je torej vaš veliki dan, gospod Tresar. Jaz sem Elma Woodcart in če ste kneginji prijatelj, morate biti tudi meni.

TRESAR — Vem, da more kneginja imeti same dobre prijateljice.

ELMA — Ne pričakujte preveč od mene. Jaz živim v ravnini. Hribi so mi previsoki, prepadi pregloboki. Po zimi imam rada toplo peč, po leti pa drevesno senco.

TRESAR — Pa imate vse to po svoji želji?

ELMA — O, včasih je peč prevročna, ali pa je v senci preveč vetra. A to so malenkosti.

Tresar — Gotovo. Ta svet se ne more izpremeniti v Elizejske poljane.

ELMA — Zakaj ne sedete, gospod Tresar?

ZORA — Saj veste, da bi se tukaj morali počutiti kakor doma.

TRESAR — Naučili ste me tako. (Sede.) Toda dolgo ne morem ostati.

ELMA — Kliče vas vaša razstava, naravno. Pričakujete mnogo ljudi k otvoritvi, kajneda? Slišala sem, da je zanimanje veliko.

TRESAR — Čim manje bi bilo obiskovalcev, tem bolje bi bilo.

ELMA — To vam gotovo ne prihaja iz srca.

ZORA — Vi ne poznate skromnosti gospoda Tresarja.

TRESAR — Ne gre za skromnost. Le kar je veliko, more biti skromno. Jaz pa nisem velik in glavno je, da nisem umetnik.

ELMA — To ne more biti res.

TRESAR — Ker imam razstavo? To ne dokazuje ničesar. Razstava propade in to bo zaslužena kazen za moj greh.

ELMA — Kakšen greh?

TRESAR — Kneginja bi vam lahko povedala, da nisem imel nikakršnega nagona za slikanje. Nikdar nisem mislil, da bi se kdaj lotil takega dela.

ELMA — Pa ste vendar naslikali toliko, da je dovolj za razstavo.

TRESAR — To je moj greh. Sugerirali so mi, da znam slikati.

ZORA — Vi ne bi bili prvi umetnik, katerega so drugi odkrili in so ga morali pahniti na njegovo pot.

TRESAR — Slišal sem to, pa sem se vendar smejal. Zakaj v svoji duši nisem mogel najti umetnosti. In upiral sem se.

ZORA — Da. Če bi vas bili prepustili vaši trmi, ne bi bili nikdar izkopali svojih zakladov.

TRESAR — Velike besede za majhne igrače. Tako velike, da so me upijanile. Upiral sem se, toda uprl se nisem. Premehak sem in zato preslab.

ZORA — Zakaj se tako trpipnčite? Vse te samoobtožbe so popolnoma neutemeljene. Vi da ne znate slikati? Kaj pa tisti starinski hram, ki sem ga videla? Nekaj indijskega, ali indijskega?

TRESAR — Razložil sem vam to, kneginja. To ni bila umetnost. Bil je poizkus ar-

heološke rekonstrukcije in v nobeni zvezi ni bil s slikarstvom.

ZORA — Strokovnjaki so občudovali to delo.

TRESAR — Ljudem moje stroke je ugajalo, slikarji ga sploh niso sodili. Starinarstvo sem ljubil. To je bila moja strast. Nekoliko črepinj, košček hišnega poda, nekaj primitivnega orodja, in pred mojimi očmi se je dvignilo davno porušeno in tisočletja zakopano mesto. Vstali so njegovi prebivalci in pozabljeno pestro življenje se je začelo razvijati pred mojim pogledom kakor da so se vračali dnevi, ki sem jih preživel sam.

ELMA — O, ali verujete v reinkarnacijo?

TRESAR — Kaj more človek verjeti, ko more tako malo vedeti?

ELMA — Toda ta vera je zelo mikavna in kako bi se sicer mogli tako življati v pozabljeni davnino?

TRESAR — Ne mislite, da se sme arheolog prepustiti svoji fantaziji brez kontrole. Ta stroka je veliko bolj zgrajena na stvarnosti kot bi utegnili soditi po mojem površnem načinu izražanja.

ELMA — To mi je tuja dežela. Toda romanje duše skozi nešteta vtelešenja se mi zdi zelo verjetno, kar včasih kar čutim, da sem živela kakšno življenje, povsem različno od sedanjega.

ZORA — Take občutke imam včasih tudi jaz, a doslej še nikdar nisem mislila, da bi to moglo kaj pomeniti. Hm, reinkarnacija . . . zakaj bi ne bilo tudi to mogoče?

ELMA — O, meni se zdi nadvse verjetno. Usoda se hoče z nami igrati vso večnost, a vsaka igra brez izpremembe postane dolgočasna.

ZORA — Nekaj je v tej teoriji. A v tem slučaju bi morala tudi moja duša romati.

ELMA — Na vsak način. Kdo ve, ali nismo bili že skupaj v kakšnem prejšnjem vtelešenju, seveda v povsem drugačnih odnošajih?

ZORA — Kdove, nemara kje v Babilonu, v Palestini ali v Egiptu? Navadno sega ta genealogija v Egipt, ali ne? Kaj pravite vi, gospod Tresar?

TRESAR — To je vse prav zabavno, toda če je kakšna taka preteklost, je po mojem mnenju najbolje, da ne vemo nič o njej.

ELMA — Pa zakaj? V našem življenju je edino to kaj vredno, kar je zabavno. In ugibati

o teh rečeh je vsekakor zabavno. Recimo, da je kneginja bila faraonova hči, vi pa . . .

TRESAR — . . . suženj na Faraonovem dvoru.

ELMA — Vidite? Kakšna romanca bi se mogla razviti iz tega!

TRESAR — S tragičnim zaključkom kakor navadno.

ZORA — Lahko bi bilo tudi narobe. Jaz sužnja, gospod Tresar pa farao.

TRESAR — To bi na vsak način olajšalo položaj. Kralj vedno lahko povzigne sužnjo, če mu srce tako veleva. Toda danes ne moremo živeti od takih iluzij. Sprejeti moramo položaj, kakršen je. Vi ste kneginja, jaz pa ne mnogo več kot suženj.

ZORA — Ne očitajte mi naslova, ki sem ga slučajno pobrala v ropotarnici usode, ne da

bi bila plačala ceno zanj.

TRESAR — Naslov ali ne naslov — razdalja je med nama kakor med kraljico in lakajem.

ZORA — Zakaj mislite tako?

TRESAR — Mislim, da bi vi morali kaj vedeti o tem. Jaz čutim razdaljo bolj in bolj.

ZORA — Nesmisel! Vtopili ste se v pesimizem, pa gledate vse skozi naočala črne domišljije. Moje vedenje vam ne more reči, da si postavljam prestole in gledam na ljudi v nižavah. In če ne bi uživali v tem, da se zasleplujete, bi lahko videli, kako cenim vaše sposobnosti.

TRESAR — O, da, dobrote ste polni. Tako dobri ste, da cenite celo to, česar ni. In ne veste, da pada prav to kakor breme na dušo.

(Dalje prihodnjič.)

Ameriškim Slovencem

Izjava Jugoslovanskega pomožnega odbora, organiziranega v Chicagu 19. apr. 1941

Zastopniki Ameriške bratske zveze, Jugoslovanske podporne zveze Sloge, Kranjsko-slovenske katoliške jednote, Slovenske narodne podporne jednote, Slovenske svobodomiselne podporne zveze, Zapadne slovanske zveze in Slovenske ženske zveze, predstavljajoči 147,235 Slovencev v Združenih državah in Kanadi, ki so člani omenjenih organizacij, in zbrani v Chicagu dne 19. aprila 1941, se globoko zavedamo velike katastrofe, morda največje v zgodovini Jugoslovanov, katera je pred kratkim zadela Jugoslavijo, našo staro domovino, kakor tudi položaja, v katerem se danes nahajajo tamkaj naši krvni bratje.

Krut totalitarski sovražnik, ki je sovražnik demokracije po vsem svetu, je z gorostasno silo jekla in ognja vdrl v naše rojstne kraje, pomandal nešteto tamkajšnjih mest in vasi, uničil na tisoče nedolžnih ljudi in razbil državo naših bratov Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki niso hoteli nikomur nič slabega in ki niso ničesar tako želeli kot miru s svojimi sosedi.

Mi bi bili nevedni svobode in zaščite, ki jo uživamo v demokratični Ameriki, nevedni bi bili naziva civiliziranih ljudi in še manj bi bili vredni, da se prištevamo slovenski narodnosti ali sploh, da nam je kaj za kakšno načelo pravičnosti in človeško dostojanstvo—če ne bi, zgroženi nad velehudodelstvom, izvršenim z nepopisnim cinizmom nad Jugoslavijo, najogorčenejše obsodili tega barbarstva nacijske Nemčije in ako ne bi na drugi strani privrele iz dna naših src najgorkejše simpatije do naše poteptane in ponižane stare domovine.

Toda mi se zavedamo, da samo ogorčenje in same simpatije ne zadostujejo. Naša stara domovina potrebuje v tem momentu in bližnji bodočnosti veliko več—in ameriški Slovenci ji moramo dati kolikor nam je mogoče dati po naših skromnih močeh in v razmerah, v katerih živimo.

Ne glede na to, kaj mislimo in delamo v svojih ožjih krogih, kaj so naši življenjski cilji in dolžnosti v zvezi z našimi vsakdanjimi aktivnostmi—mi, zastopniki imenovanih organizacij, smo danes edini in nesporni glede enega smotra in ta smoter je MORALNA IN MATERIJALNA POMOČ našim bratom v stari domovini; mi smo v

tem edini in nesporni, kakor so naši bratje tamkaj danes edini in nesporni v—trpljenju in ponižanju.

Naša vera v demokracijo je živa in neomajana. Ta naša vera nam podžiga neomajano upanje, da bo današnja svetovna kriza končana z zmago demokracije. Mi trdno upamo, da bo Velika Britanija s svojimi zavezniki vred stala na braniku demokracije do konca in da bodo z njo vred stale in ji pomagale naše Združene države do konca, dokler ne bo demokracija slavila svoje zmage. Mi trdno upamo, da bodo štiri svobode, ki jih je postavil naš predsednik Franklin D. Roosevelt, podlaga bodočemu miru in socialnemu redu sveta in da v okviru tega miru in reda najdejo pravo svobodo in demokracijo tudi Slovenci, Hrvatje in Srbi v starem kraju, kjer koli danes ječijo pod jarmom totalitarskega tiranstva.

V tem smislu in na direktivo izvršnih odborov naših podpornih organizacij smo se tega dne zbrali, da položimo čvrst temelj pomožni akciji za najbednejše v Jugoslaviji v trdnem upanju, da ta naša akcija doseže svoj namen, da doseže naše najpotrebnejše rojake v starem kraju brez razlike, kaj so in kdo so, da jih doseže brez ovir in diskriminacij takoj ali čim prej bo to fizično mogoče.

Namen našega današnjega enotnega nastopa je:

Da ustanovimo osrednji odbor, ki naj v imenu in pod kontrolo naših podpornih organizacij vodi pomožno akcijo med ameriškimi Slovenci za našo staro domovino; ta odbor naj bo vez med našimi organizacijami in ameriškimi Rdečim križem ali katero koli oblastjo Združenih držav, s katero bodo naše zveze potrebne; ta odbor lahko sodeluje tudi z enakima odboroma bratov Hrvatov in Srbov, tako da bodo vse jugoslovanske narodnosti solidarne v tem oziru;

Da bo ta odbor prejemal denarne prispevke, nabrane pod kontrolo naših organizacij in jih točno izkazal v glasilih imenovanih organizacij ter vestno upravljal pomožni sklad v mejah zakonitih stroškov ter odpošiljal vsote za relief na določeno mesto;

Da bo ta odbor dajal račune svojim organizacijam in vodil publiciteto v glasilih organizacij in ostalih slovenskih listih, ki naj bodo obenem glasila jugoslovanske pomožne akcije;

Da se bo ta odbor strogo kretal v mejah svoje humanitarne naloge in pazil, da ga nihče ne izkoristi v kakšne politične ali druge namene; sploh, da stori vse, kar mu nalože podporne organizacije, katerim bo odgovoren.

Apeliramo na Slovence po vsej Ameriki, naj podprejo Jugoslovanski pomožni odbor in prispevajo vsak po svoji moči v naš skupni pomožni sklad za nesrečnike v naši stari domovini!

Apeliramo na ves slovenski tisk v Ameriki, naj agitira za našo pomožno akcijo, da bo čim bolj uspešna!

Apeliramo na naš tisk, naj vžiga našim rojakom v Ameriki vero v demokracijo in naj brez pardona pobija barbarski fašizem, nacizem in diktatorizem vsake vrste, ki je največji sovražnik demokracije, socialne pravičnosti, človeškega napredka in človeškega dostojanstva!

Naš tisk v stari domovini mora zdaj molčati—zato naj bo naš tisk v svobodni Ameriki zdaj toliko bolj glasan!

Živela edinost ameriških Jugoslovanov! Živela bodočnost svobodnih jugoslovanskih ljudstev!

JANKO N. ROGELJ in ANTON ZBAŠNIK, za Ameriško bratsko zvezo; JOHN ERMENC in ANTON E. GANONI, za Jugoslovansko podporno zvezo Slogo; JOSEPH ZALAR in FRANK GOSPODARIČ, za Kranjsko-slovensko katoliško jednoto; VINCENT CAINKAR in IVAN MOLEK, za Slovensko narodno podporno jednoto; WILLIAM RUS in FRANK PUCELJ, za Slovensko svobodomiselno podporno zvezo; LEO JURJEVEC in MIKE POPOVIČ, za Zapadno slovansko zvezo; JOSEPHINE ERJAVEC in MARY TOMAŽIN, za Slovensko žensko zvezo.

Plitvice, najlepši kraj evropske prirode

Anton Debeljak

I.

Z obale slane se popni v višino,
nato pa zdrkni skozi gozdne hlade,
kjer redkokdaj do zemlje se prikraide
svetloba sončna v tajnostno tišino.

Prehodi vso romantično kotlino
—po njej drhti neznanski čar naslade—
srebrne srebaj speve, večno mlade,
ki vedno dalje v novo mro votlino.

Predivna, bajna, misel je prirode,
da v niz je zbrala tolikere vode
s kovinskim svitom ostre britvice.

Skrivnostna oka zro v nebo visoko,
nebo pa sinje tone v nje globoko:
nebeško čudo, to so Plitvice.

II.

Pol dne že stopam po neskončnem gozdu.
Slapov opaja me srebrni šum.
Pri bistri vodi kdo je perni kum,
ta črno-belo-rjavi, sličen drozdu?

Povodni kos! Izginil je na mäh:
za dolgo, glej, pod vodo se pogreza
pa s kljunom venomer pod kamen dreza,
gomazni gabni v grozo in poplah.

Evropskih tic najmičnejši ta zvezdnik
junaško brani dom, svoj del bujice,
proč mora vse, še godni rodni gnezdnik.

V pripeki, v mrazu spev ti je pogodu,
celo ko smrt osenča ti zenice,
puščavnik moj, po petju brat labodu!

Gorkijeva pisma. — V Novosibirsku so pred kratkim našli 23 pisem, ki jih je Maksim Gorki pisal sibirskemu pisatelju in etnografu V. I. Aničinu. Ta pisma so z literarno zgodovinskega stališča zelo zanimiva in dajejo mnogo gradiva za zgodovino razvoja slavnega ruskega revolucionarnega pisatelja.

THYSSENOVA USODA

Fritz Thyssen je v dachavskem koncentracijskem taboru, najhujšem peklu nacijske Nemčije. Kot prihaja sedaj na dan, je bila Francija po pogodbi premirja prisiljena, pridržati v deželi vse begunce, ki jih je gestapo imela na črni listi in ki niso mogli uiti, preden je Francija kapitulirala. To je menda najbolj poniževalna točka te pogodbe, ker je iz francoske vlade naredila krvniškega pomočnika nacijskega terorizma.

V Dachavu je bilo pač mučenih in pogubljenih mnogo boljših Nemcev od Thyssena, toda njegov slučaj je posebno značilen, ker kaže absolutno abmoralnost Hitlerjevega režima. Ko je bil Adolf še prava ničla, mu je Thyssen s svojimi milijoni in s svojimi zvezami med nemškimi velekapitalisti pomagal, ustanoviti stranko in brez te podpore ne bi bil Hitler — kljub vsem ostalim, zanj ugodnim dogodkom — nikdar prišel na krmilo. Sedaj mu naciji izkazujejo svojo hvaležnost. Po nekaterih poročilih je bila Thyssenu obljubljena svoboda, če se odkupi s tistimi milijoni, ki so mu še ostali, potem ko je bilo konfiscirano njegovo premoženje v Nemčiji. S pomočjo nekaterih prijateljev je Thyssen plačal odkupnino. Naciji so sprejeli denar, a ko so ga imeli, so prisilili francosko vlado, da jim je izročila še njegovo osebo.

Seveda se to popolnoma vjema z značajem nacizma. Če nimajo pogodbe z državami in obljube narodom nobene veljave, zakaj naj bi bile bolj svete, kadar se tičejo posameznih oseb? Afera je le še en dokaz, da je s to bando vsaka pogodba nemogoča. Žalostno je, da prihaja to spoznanje tako pozno, dobro pa je, da vendar prihaja.

Jubilej drame "Na dnu." — Hudožestveni teater (Umetniško gledališče), ki je včasih mnogo potoval po tujini in bil parkrat tudi v Ameriki, kjer je pod vodstvom Stanislavskega dosegel fenomenalne uspehe, je ob začetku leta v Moskvi, svojem rojstnem mestu, priredil slavnostno tisočo predstavo Gorkega dobro znane pretresljive, realistične igre "Na dnu," katero so tudi po tukajšnjih mestih imeli hudožestveniki na svojem repertoarju in s katero so se tudi naši diletanti v Chicagu, Clevelandu in na drugih odrih ukvarjali. Vlogo romarja Luke je pri slavnostni predstavi igral slavljeni umetnik I. Moskvina.

Stroški vojne

Ko je bil načelnik ameriškega generalnega štaba, general George C. Marshall pred senatovim proračunskim odborom, so ga med drugim vprašali, koliko po priliki je morala Nemčija potrošiti za svoje vojne priprave. Marshall je odgovoril, da vojni urad seveda ne more imeti natančnih podatkov, ampak more le približno oceniti izdatke. Toda če bi se bila nemška vojna mašinerija zgradila z ozirom na naše zakone, ob mezdah, ki so v Ameriki navadne, bi to ne bilo mogoče za manj kot sto milijard dolarjev.

Kako je uboga Nemčija to dosegla?

Odgovor ni tako težak kot bi se zdelo. Predvsem je nacijski režim odpravil vse zakone za zaščito delavstva, vsled česar so bili delavci prisiljeni, delati za mezde, ki jih je vlada določila, brez vsake odškodnine za čezurno delo. Materijal so, kjer koli je bilo mogoče, "rekvirirali," in plačali so, kar so sami hoteli. Ko pa so začeli osvojevati druge dežele od Avstrije pa do Francije, so tam pobrali vse, kar jim je prišlo prav in če so sploh kaj plačali, so to storili z markami, ki nimajo izven dežele nobene vrednosti, delavstvo so pa prisilili, da mora zanje opravljati sužensko delo. Pri tem

je seveda "mednarodno pravo" izgubilo vsako veljavo. Po določbah tega prava se smejo vojni ujetniki pač rabiti za delo, toda ne za vojne namene. Tretji rajh pa rabi — ne le vojne ujetnike, ampak na milijone "svobodnih" delavcev prav za taka dela in jih s tem sili, da delajo na škodo svoje lastne dežele. Če bi Nemčija morala voditi vojno s svojimi lastnimi sredstvi, bi bila že davno bankrotna; zato mora osvojevati dalje in dalje, da si priroba novih sredstev za nadaljevanje vojne od še nepodjarmljenih narodov.

"V diktatorskih deželah ni brezposelnosti."

Preden je civilna vojna osvobodila črnce, ni bilo na južnih plantažah nikdar brezposelnosti. Pa so vendar črneci uhajali, če so le mogli, dasi je bilo pri tem često njih življenje v nevarnosti.

"V diktatorskih deželah ni razrednega boja."

Ne, ker nima delavstvo nobenih pravic, nobenih svojih organizacij, nobenega kolektivnega pogajanja, štrajk pa je označen za zločin.

DRENİK'S **BEVERAGE DISTRIBUTING,** **Inc.**

Distributors of Quality Beverages

Erin Brew Budweiser
Duquesne Beer and Ale

KEnmore 5500

KEnmore 5501

23776 LAKELAND BLVD.
Euclid, Ohio